

อภินันทนาการ

สำนักหอสมุด

โครงการนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม “ระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ”

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
วันลงทะเบียน... ๒๒ ก.ค. ๒๕๕๖
เลขทะเบียน... ๑.๖๖๐๑๐๑๐
เลขเรียกหนังสือ... GV

กศ.
๖๑๖๑
๒๕๕๖

หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔

โครงการนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม
“ระบำพุทธบูชาเรศวรมังคลาปุระ”

จำนวนหน้า 87 หน้า

หน่วยงาน หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
พิมพ์ครั้งที่ 1 พุทธศักราช 2556

ที่ปรึกษา

รศ.ดร.กาญจนา วิชญาปกรณ์   คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
คณะกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม   คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

คณะผู้ดำเนินงาน

รศ.นุชนาฏ ดีเจริญ   ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์
นางรุ่งนภา ฉิมพุด   ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์
ดร.ณัฐชยา นัจจนาวากุล   ภาควิชาดนตรีวิทยา คณะมนุษยศาสตร์
นายวรวิทย์ ทองเนื้ออ่อน   หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์

ผู้สร้างสรรค์ผลงาน

รศ.นุชนาฏ ดีเจริญ   ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์
นางรุ่งนภา ฉิมพุด   ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์
ดร.ณัฐชยา นัจจนาวากุล   ภาควิชาดนตรีวิทยา คณะมนุษยศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์นุชนาฏ ดีเจริญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายวรวิทย์ ทองเนื้ออ่อน

หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

โทร. ๐-๕๕๙๖-๒๐๒๑ โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๒๐๐๐

คำนำ

โครงการนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวร มังคลาปุระ” เป็นโครงการที่จัดขึ้นโดยหน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ ร่วมกับสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนศวร ประจำปีงบประมาณ 2554 ดำเนินงานโดยคณาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ จำนวน 2 สาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง คือด้านดุริยางคศิลป์ และนาฏศิลป์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการสร้างนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นผลงานประจำมหาวิทยาลัย เป็นการนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการประดิษฐ์ชุดการแสดง และเพื่อเป็นการเผยแพร่ มหาวิทยาลัยผ่านการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรม

การดำเนินงานประดิษฐ์นวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม ชุด ระบำพุทธบูชาเนศวร มังคลาปุระ สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย คณะผู้ดำเนินงานได้นำ การแสดงชุดนี้ออกเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งยังนำการแสดงชุดนี้เผยแพร่ไปไกลถึง ประเทศอินเดีย ในงานฉลอง 2,600 ปี พุทธชยันตี ได้ทำการแสดงในวัดไทยจำนวน ไม่น้อยกว่า 9 วัด อุบาสกอุบาสิกาชาวอินเดียเข้ารับชมด้วยความสนใจ ไม่น้อยกว่าแสนคน ดังปรากฏในบทความของอิงอร จุลทรัพย์ นักวิชาการชำนาญการพิเศษสถาบันทักษิณคดี ศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ที่ร่วมเดินทางไปกับคณะนักแสดงในครั้งนั้นด้วย นับเป็นการ ยอมรับของนักวิชาการที่ได้รับชมการแสดง และประจักษ์ถึงแรงศรัทธาที่ผ่านออกมาทาง รูปแบบการแสดงที่สวยงาม

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นประกอบวีดิทัศน์เพื่อการศึกษาโครงการนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม ชุด ระบำพุทธบูชาเนศวร มังคลาปุระ โดยมุ่งหวังว่าจะเป็น แนวทางหนึ่งในการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมการแสดงทางนาฏศิลป์ไทยอีกวิธีหนึ่ง อันจะ เป็นประโยชน์ทางศิลปวัฒนธรรมไทยต่อไป

(รองศาสตราจารย์นุชนาฏี ดีเจริญ)

หัวหน้าดำเนินโครงการ

ประกาศคุณูปการ

“นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส” ขอนอบน้อมต่อพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

นวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ”
สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากคณะผู้ดำเนินงานทุกฝ่าย

ขอขอบคุณคณะผู้ดำเนินโครงการ นิสิตสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย นิสิตสาขาวิชา
ดุริยางคศาสตร์ไทย ที่ทุ่มเทเสียสละเวลาฝึกซ้อมและบันทึกวีดิทัศน์การแสดงให้สำเร็จลุล่วง
ไปด้วยดี

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเนศวรที่สนับสนุนงบประมาณจากเงินงบประมาณแผ่นดิน
ประจำปีงบประมาณ 2554 โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ท้ายที่สุดนี้ขอถวายนวัตกรรมการแสดงชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ”
ไว้เป็นเครื่องสักการบูชาแด่พระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ อันเป็นเครื่องระลึกถึงองค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ซึ่งตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และประกาศพระธรรม
เพื่อช่วยเหลือเวไนยสัตว์ให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร

คณะผู้ดำเนินโครงการ

กุมภาพันธ์ 2555

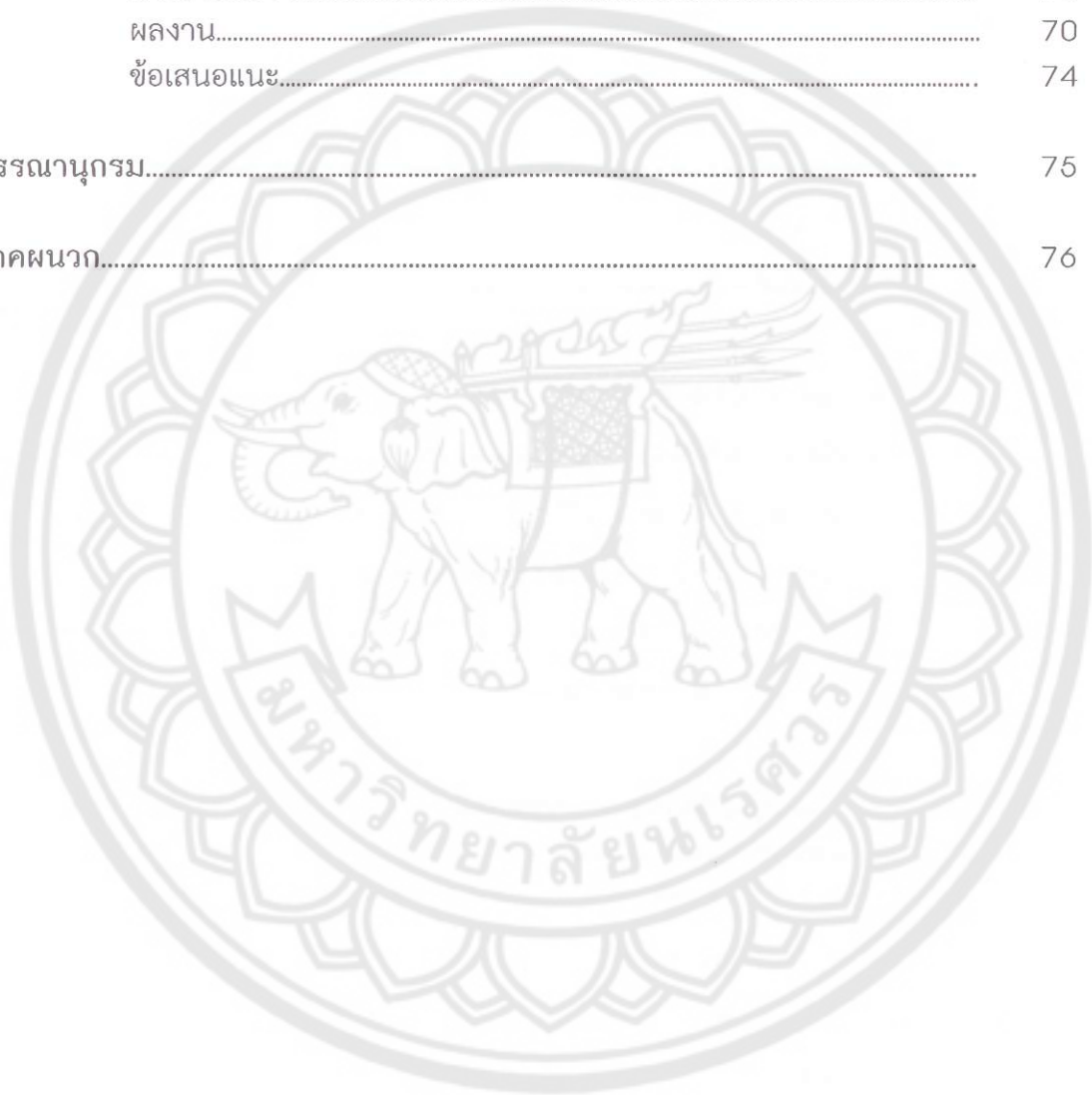
มหาวิทยาลัยเนศวร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	1
กรอบแนวคิด.....	2
วิธีดำเนินการ.....	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
การจัดสร้างพระพุทธรูปเรศวรมังคลาปุระ.....	3
ทำนองเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง.....	5
การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ที่เกี่ยวข้อง.....	21
แม่ท่าและความหมายในแม่ท่าของรำแม่ทใหญ่.....	25
หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง.....	29
3 การสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงชุด “ระบำพุทธบูชาเรศวรมังคลาปุระ”.....	31
นวัตกรรมทางดนตรี.....	32
นวัตกรรมทางนาฏศิลป์.....	33
การถ่ายทอดทำรำ.....	33
ผู้แสดง.....	34
การแต่งกายของผู้แสดง.....	34
การตกแต่งทรงผม.....	45
4 ทำรำ กระบวนรำ และรูปแบบการแปรแถว.....	46

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	70
การดำเนินงาน.....	70
ผลงาน.....	70
ข้อเสนอแนะ.....	74
บรรณานุกรม.....	75
ภาคผนวก.....	76

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงทำร่ำระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ช่วงที่ 1 การเตรียมความพร้อม	48
2	แสดงทำร่ำระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ช่วงที่ 2 ทบทวนกิเลส	53
3	แสดงทำร่ำระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ช่วงที่ 3 พบทางสว่างแห่งปัญญา	61

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 พระพุทธรูปเรศวรมังคลาปุระ.....	4
2 วงดนตรีมิ่งคณะประกอบการแสดงระบำพุทธรูชานเรศวรมังคลาปุระ.....	8
3 เครื่องดนตรีประกอบการแสดงระบำพุทธรูชานเรศวรมังคลาปุระ.....	10
4 ชุดยึ่งอ.....	12
5 ชุดยลิป.....	13
6 ชุดวงใหญ่.....	14
7 กลองมิ่งคณะหรือกลองโกรีก.....	15
8 ชุด.....	16
9 ฉาบใหญ่และฉาบเล็ก.....	17
10 โหม่ง.....	18
11 กลองยีน.....	19
12 กลองหลอน.....	20
13 การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 1-3.....	22
14 การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 4 (หญิง).....	23
15 การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 4.....	24
16 การแต่งกายสมัยต้นสมัยรัชกาลที่ 5.....	25
17 รศ.นุชนาฏ ดีเจริญ และอาจารย์รุ่งนภา ฉิมพุม คณะทำงานด้าน นาฏศิลป์ บันทึกภาพร่วมกับนักแสดง.....	31
18 อาจารย์ณัฐชยา นัจจนาวากุล คณะทำงานด้านดุริยางคศิลป์ บันทึกภาพ ร่วมกับนักดนตรี.....	32
19 ผู้แสดงระบำพุทธรูชานเรศวรมังคลาปุระ.....	34
20 การแต่งกายระบำพุทธรูชานเรศวรมังคลาปุระ.....	20
21 เสื้อแขนกระบอก.....	36
22 ผ้าสไบ.....	37
23 ผ้าโจงกระเบน.....	38
24 เข็กรัดเอว.....	39
25 สร้อยคอ.....	40
26 สร้อยคอ.....	41
27 กำไลข้อมือ.....	42
28 เข็มขัดและหัวเข็มขัด.....	43
29 ดอกไม้ประดับศีรษะ.....	44
30 การตกแต่งทรงผมระบำพุทธรูชานเรศวรมังคลาปุระ.....	45

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสร้างสรรคผลงานด้านนาฏศิลป์ไทยถือเป็นการสร้างนวัตกรรมการแสดงที่ต้องอาศัยศาสตร์ทางนาฏศิลป์ไทยในการกลั่นกรองกระบวนการสร้างสรรค์ทางความคิดตามหลักของนาฏศิลป์ไทยที่ถูกต้องและงดงาม ซึ่งผลงานที่สร้างสรรค์จะเป็นผลงานที่แสดงถึงเอกลักษณ์ ความสำคัญ ผ่านทางเนื้อหาของการแสดง ที่อาจสื่อถึงประเพณีความคิด วิถีชีวิตของคนในสังคม ตลอดจนความสำคัญของหน่วยงานหรือสถาบัน

มหาวิทยาลัยนเรศวร เป็นหน่วยงานทางการศึกษาแห่งหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ การสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมบทบาทในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

จากการที่มหาวิทยาลัยนเรศวรได้จัดสร้างพระพุทธรูปปางลีลา ศิลปกรรมแบบสุโขทัย ความสูง 9.9 เมตรหล่อด้วยโลหะสำริด พระนามว่า พระพุทธนเรศวรมังคลาปุระ ได้ทำพิธีอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พุทธมณฑลจังหวัดพิษณุโลก เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์สองพระองค์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อีกทั้งเพื่อให้มหาชนชาวไทยได้สักการะบูชาและเป็นการระลึกถึงพระมหากษัตริย์ของไทยที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อชนชาวไทยทั่วหล้า

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชาศิลปะการแสดง คณะมนุษยศาสตร์มีความซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์ของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ และด้วยพลังศรัทธาที่เปี่ยมล้นอันสัมผัสถึงความร่มเย็นเป็นสุขที่ได้มีพระพุทธรูปปางลีลาปุระมาประดิษฐานเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงได้น้อมนำพลังความศรัทธาถ่ายทอดเป็นพุทธบูชาในโครงการนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรม สูผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด “ระบำพุทธบูชา นเรศวรมังคลาปุระ” โดยแสดงประกอบวงดนตรีพื้นเมืองมังคละ อันเป็นดนตรีดั้งเดิมประจำท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นผลงานประจำมหาวิทยาลัย
2. เพื่อนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการประดิษฐ์ชุดการแสดง
3. เพื่อเป็นการมหาวิทยาลัยผ่านการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรม

กรอบแนวคิด

พระพุทธรูปเรศวรมังคลาปุระ ความร่มเย็นเป็นสุขจากการประดิษฐาน ณ พุทธรณทล จังหวัดพิษณุโลก อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมหาชนชาวไทย จึงได้น้อมนำพลังความศรัทธา ถวายทอดเป็นพุทธบูชาสู่ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ประกอบวงดนตรีพื้นเมืองมังคละ

วิธีดำเนินการ

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อต่อไปนี้
  - 1.1 การจัดสร้างพระพุทธรูปเรศวรมังคลาปุระ
  - 1.2 วงดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง
  - 1.3 การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์
  - 1.4 ทบทวนทำรำแม่บทใหญ่ และทำรำเพลงช้าเพลงเร็ว
2. ประชุมคณะทำงานทั้ง 2 ส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดรูปแบบการแสดง
  - 2.1 ด้านนาฏศิลป์ รองศาสตราจารย์นุชนาฏ ดีเจริญ
นางรุ่งนภา ฉิมพุด
  - 2.2 ด้านดุริยางคศิลป์ ดร.ณัฐชยา นัจจนาวากุล
3. ผู้รับผิดชอบในแต่ละด้านนำข้อมูลมาประกอบในการบรรจุทำนองเพลง และประดิษฐ์ทำรำตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้
4. ถ่ายทอดทำรำให้นิสิตสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยและถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีไทยให้นิสิตสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย
5. นำออกแสดงต่อสาธารณชน
6. บันทึกทำรำเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมประวัติความเป็นมา ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง วิธีแสดง ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย โอกาสที่ใช้แสดง
8. บันทึกทำรำในรูปแบบวีดิทัศน์
9. จัดเผยแพร่ผลงานโดย
  - จัดการแสดงเผยแพร่ภายในประเทศและต่างประเทศ
  - จัดทำเอกสารเผยแพร่
  - จัดทำวีดิทัศน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถสร้างนวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นผลงานประจำมหาวิทยาลัย
2. นำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการประดิษฐ์ชุดการแสดง
3. ได้เผยแพร่มหาวิทยาลัยผ่านการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรม

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานสร้างสรรค์ ชุด ระบายพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ ผู้สร้างสรรค์ได้ค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อต่อไปนี้

1. การจัดสร้างพระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ
2. ทำนองเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง
3. การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ที่เกี่ยวข้อง
4. แม่ท่าและความหมายในแม่ท่าของรำแม่ทไทใหญ่
5. หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดสร้างพระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ

จากการศึกษาการออกแบบและการจัดสร้างพระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระจากเว็บไซต์ <http://www.manager.co.th> สามารถสรุปได้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ จินายน อธิการบดีมหาวิทยาลัยเนศวร กล่าวถึงโครงการออกแบบพระพุทธรูปปฏิมากร “พระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ” ว่าเป็นโครงการสำคัญตามนโยบายการนำความรู้มาบูรณาการและพัฒนาพิษณุโลกให้เป็นเมือง The Great King การสร้างเมืองพิษณุโลกให้เป็นจังหวัดที่สะท้อนถึงความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเมืองชาวพุทธ มีพระพุทธรูปชินราชซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สวยงามที่สุดในโลกประดิษฐานอยู่ อีกทั้งเป็นเมืองของพระมหากษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่ โดยพระเกียรติยศขององค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเป็นพลังขับเคลื่อนเบื้องหลังประชาชาติสยาม

อาจารย์ธีรวุฒิ บุญยศศักดิ์เสรี อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และคณะผู้ออกแบบกล่าวว่า “สถานศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคเหนือตอนล่าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ได้ร่วมออกแบบองค์พระ แทนประทับ รวมถึงทัศนียภาพโดยรวม บริเวณพุทธมณฑล จังหวัดพิษณุโลก แนวคิดในการจัดสร้างพระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ มีรูปแบบศิลปกรรมสุโขทัย อันเป็นที่ยกย่องในเชิงศิลปกรรมว่าเป็นยุคสมัยที่รูปแบบพุทธปฏิมากร มีความเจริญสูงสุด พระพุทธรูปองค์นี้มีความสูง 9.9 เมตรหล่อด้วยโลหะสำริดและมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางลีลา รูปลอยตัว คณะผู้ออกแบบคำนึงถึงความงามเชิงประติมากรรมร่วมสมัย ประกอบกับโครงสร้างรับน้ำหนักของโลหะกว่า 5 ตัน มีจุดรับน้ำหนักเพียงจุดเดียวคือ ที่พระบาทด้านที่ประทับอยู่บนฐาน ตามแบบอย่างพระพุทธรูปปางลีลาสมัยสุโขทัย มุ่งหมายให้มีลักษณะเด่นของแบบอย่างศิลปะสุโขทัยแสดงออกอย่างเด่นชัด จึงใช้หลักกายวิภาคและแรงโน้มถ่วง

เพื่อสร้างดุลยภาพให้กับองค์พระ แต่ยังคงพุทธลักษณะตามแบบศิลปะประเพณีไทย รายละเอียดที่สร้างขึ้นแบบผสมผสานระหว่างศิลปะโบราณและธรรมเนียมทางศิลปะสมัยปัจจุบัน พร้อมนี้การออกแบบแท่นประทับใช้แนวคิดเรื่องจักรวาลในพุทธศาสนา มาเป็นหลักสำคัญ สำหรับการวางผังและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเนื้อหาที่สอดคล้องกับพุทธประวัติ ตอนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังเสด็จลงจากดาวดึงส์ หลังจากเสด็จขึ้นไปแสดงธรรมแก่พุทธมารดา”

ภาพ 1 พระพุทธรูปนเรศวรมังคลาปุระ

ที่มา: <http://www.manager.co.th>

จังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีสถานที่สำคัญ อาทิ ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชวังจันทร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร โบราณสถาน และวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

“ทุกสิ่งทุกอย่างจะสามารถสะท้อนให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกและภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย โดยนำมาสู่กระบวนการพัฒนาในรูปแบบบริการและการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ ที่เดินทางมาเยือนจังหวัดพิษณุโลก สามารถใช้เวลาเพิ่มในการพักผ่อนอย่างมีคุณค่า เน้นเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์โดยการสร้างความประทับใจในการต้อนรับของชาวเมืองพิษณุโลก” อาจารย์ธีรวุฒิ สรุปล

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบชัดถึงวัตถุประสงค์ของการจัดสร้างพระพุทธรูปนเรศวรมังคลาปุระ ซึ่งส่วนสำคัญในการสร้างนาฏยประดิษฐ์เพื่อเป็นพุทธบูชา และยังเป็น การสอดคล้องกับนโยบายของทางมหาวิทยาลัยอีกด้วย

2. ทำนองเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง

นวัตกรรมการแสดงชุด “ระบำพุทธบูชาเรศวรมังคลาปุระ” ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อบูชา พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ และถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์ สองพระองค์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช การสร้างสรรค์องค์ประกอบด้านดนตรีประกอบการแสดงจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ทำนองเพลง และเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ทำนองเพลง

ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยกว่ากระบวนการรำ ผู้สร้างสรรค์จึงจำเป็นต้องคัดสรรทำนองเพลงให้สอดคล้องและกลมกลืนไปกับการแสดง โดยใช้วงดนตรีม้งคละบรรเลงประกอบการแสดง ทำนองเพลงที่ใช้จึงเป็นทำนองเพลงที่มีความไพเราะ นุ่มนวล อ่อนหวานแต่แทรกไปด้วยความเด็ดเดี่ยว ความตื่นเต้น ความครื้นเครง ความสนุกสนานของดนตรีพื้นบ้านม้งคละ อารมณ์เพลงต้องการสื่อให้เห็นถึงการไปทำบุญไหว้พระของหญิงสาวชาววังสมัยก่อน แนวทางบทเพลงที่สื่อออกมาต้องการให้เห็น ให้เข้าใจหลักของความเป็นศาสนา เมื่อผู้ฟังฟังสำเนียงเพลงแล้วทำให้เกิดความสบายใจเกิดอารมณ์คล้อยตาม

ทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงจะต้องสะท้อนให้เห็นความเป็นพื้นบ้านและสื่อความหมายของการแสดงได้อย่างชัดเจน อารมณ์เพลงต้องสามารถโน้มน้าวใจของผู้ชมให้สามารถเข้าใจจุดประสงค์ของการแสดงว่าต้องการสื่ออะไร ทำนองเพลงที่นำมาใช้มี 4 ทำนองเพลง คือ

2.1.1 เพลงสรภัญญะ

2.1.2 เพลงไม้สี่

2.1.3 เพลงสาธิตาลิมดง

2.1.4 เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว (ตัด)

2.1.1 เพลงสรภัญญะ เป็นตัวแทนแห่งการสรรเสริญและนอบน้อมใน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บรรเลงจำนวน 3 รอบ ประหนึ่งเป็นสิ่งแทนบทสวด “*นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺทสฺส ฯ*” (3 รอบ) เพื่อขออนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้ โดยพระองค์เอง ฯ

2.1.2 เพลงไม้สี่ เหตุที่นำมาขึ้นเป็นเสาหลักในการประพันธ์เนื่องจากในการบรรเลงดนตรีม้งคละ เพลงไม้สี่ถือเป็นเพลงสำหรับการบูชา การไหว้ครู เป็นสัญลักษณ์แห่งการมงคลทั้งปวง อีกทั้งการใช้เพลงไม้สี่ในการขึ้นต้นการแสดง เป็นการเตรียมตัวและปรับขบวนการแปรแถว ทั้งของนักดนตรีและผู้แสดง

2.1.3 เพลงสาธิตกาสิมตง เป็นไม้กลองที่มีความพิเศษในเรื่องการดำเนินทำนองเป็นอย่างยิ่ง ลักษณะของไม้กลองมีทำนองกระชั้น กระตุกบ้างในบางช่วง เหมือนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ยังไม่หลุดพ้นจากตม ยังไม่พบซึ่งแสงสว่าง ด้วยทำนองไม้กลองที่มีลักษณะกระชั้นดังกล่าว ก่อให้เกิดความความน่าสนใจในการประดิษฐ์ทำรำที่เน้นการใช้เท้าเป็นเฉพาะ เช่น การย่ำเท้าให้มีรูปแบบที่ต่างไปจากเดิมได้

2.1.4 เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว (ตัด) มาจากแนวคิดการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ของสรรพสิ่งผ่านสังสารวัฏ ด้วยทำนองมีลักษณะการตัด ทอน จากมากไปหาน้อย จนถึงว่างเปล่า สะท้อนแนวคิดในทางพุทธศาสนาเรื่องการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ความว่างเปล่า หรือความไม่มี สะท้อนในทำนองไม้กลองที่ปล่อยให้เกิดช่องว่าง และปิดด้วยทำนองบากที่ใช้เสียงกลองกระทุ้งให้เกิดความดัง ประหนึ่งว่าพบแสงสว่างในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนเช่นนั้น

ทำนองขลุ่ยในระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ยังถอดทำนองมาจากบทสวดไตรสรณะคมณ์ เลียนแบบทำนองสวดของพม่า นิกายเถรวาท ที่ว่า “พุทธํ สรรณํ คัจฉามิ ฯ ธมฺมํ สรรณํ คัจฉามิ ฯ สงฺฆํ สรรณํ คัจฉามิ ฯ” จากนั้นจึงนำมาดัดแปลงทำนองให้มีลักษณะที่เน้นการดันด้วยฆ้องวงใหญ่ แต่อยู่ในกรอบโครงสร้างรูปแบบทำนองเดิม และตัดส่วนทำนองเพลงไม้สี่ของมังคละมาต่อท้าย

นอกจากนี้บทบาทของขลุ่ยเพียงออในส่วนท้ายสุดก่อนลงจบการแสดง จะเป่าเสียงคำว่า “สาธุ” เพื่อเป็นสัญญาณในการลงจบและเป็นเหมือนการกล่าวสรรเสริญในความดีงามทั้งปวงที่ได้กระทำมา

ดังที่ท่านพระศาสนโศภณ (พิจิตร ฐตฺตวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดโสมนัสราชวรวิหาร กรุงเทพฯ ได้ให้ความหมายว่า “สาธุ หมายถึง อนุโมทนา คือแสดงความยินดี ตกกลง เห็นด้วย”

โน้ตเพลงการแสดงชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ”

ฆ้องวงใหญ่ ขึ้นทำนองสรภัญญะ จำนวน 3 รอบ

- - - ร	- ท - ช	- - - ร	- ร - ท	- - - ร	- ร - ล	- - - ร	- ร - ช
							โกริก

** รอบสุดท้าย โกริก ตีรัวพร้อมกับโน้ตตัวสุดท้าย ถอนทำนองลงครึ่งหนึ่ง

ไม้สี่ จำนวน 24 รอบ

- - - ปะ	- เเท่ง - เเท่ง	- ปะ - เเท่ง	- เเท่ง - ปะ
----------	-----------------	--------------	--------------

สาธิตกาถิมดง 6 รอบ

- - - -	- ดุ๊บ - ป๊ะ	- - ป๊ะ เห่ง	- ดุ๊บ - ป๊ะ
- - - -	- ดุ๊บ - ป๊ะ	- - ป๊ะ เห่ง	- ดุ๊บ - ป๊ะ
- - ป๊ะ เห่ง	ป๊ะ เห่ง - ป๊ะ	- - ป๊ะ เห่ง	- ดุ๊บ - ป๊ะ
- ดุ๊บ - ป๊ะ	- ดุ๊บ - ป๊ะ	- - ป๊ะ เห่ง	- ดุ๊บ - ป๊ะ
- ดุ๊บ - ป๊ะ	- ดุ๊บ - ป๊ะ	- - ป๊ะ เห่ง	- ดุ๊บ - ป๊ะ
- - ป๊ะ เห่ง	ป๊ะ เห่ง - ป๊ะ	- - ป๊ะ เห่ง	- ดุ๊บ - ป๊ะ

ออกคางคกเข็ดเขี้ยว (ตัด)

เฉพาะกลองยี่นและกลองหลอน+เครื่องกำกับจังหวะ จำนวน 8 รอบ

- - ป๊ะ เก๊ะ	- ป๊ะ - เก๊ะ	- - ป๊ะ เก๊ะ	- ป๊ะ - เห่ง
--------------	--------------	--------------	--------------

เฉพาะกลองยี่นและกลองหลอน+โกร๊ก+เครื่องกำกับจังหวะ จำนวน 4 รอบ

- - ป๊ะ เก๊ะ	- ป๊ะ - เก๊ะ	โกร๊ก - - -	โกร๊ก - - -
--------------	--------------	-------------	-------------

เฉพาะกลองยี่นและกลองหลอน+โกร๊ก+เครื่องกำกับจังหวะ จำนวน 4 รอบ

- ป๊ะ - เก๊ะ	โกร๊ก - โกร๊ก -
--------------	-----------------

ตีตัดทอนลงมา			
- ป๊ะ - โกร๊ก	- ป๊ะ - โกร๊ก	- ป๊ะ - โกร๊ก	- ป๊ะ - โกร๊ก
ต่อด้วยไม้ 4 จำนวน 4 รอบ			
- - - ป๊ะ	- เห่ง - เห่ง	- ป๊ะ - เห่ง	- เห่ง - ป๊ะ

หยุดเว้นว่าง 4 จังหวะ (เหลือเฉพาะโหม่งตีกำกับจังหวะ) และมีลูกบาค 2 ห้องทำก่อนเข้าสู่ทำนองต่อไป

หยุดเว้นว่าง 4 จังหวะ				บาคเพื่อส่งทำนองต่อไป	
โหม่ง โหม่ง	มง มง	โหม่ง โหม่ง	มง มง	- จ๊ะ ทัง ทัง	- ทัง - จ๊ะ

ตอนจบในเที่ยวสุดท้าย โกร๊กจะตีรั้วเพื่อบากลง ขลุ่ยเป่าทำนองล้อคำว่า สา—(ต้น)---ธู และลงจบด้วยเป่าเน้นคำว่า สาธู จากนั้นต่อด้วยกลองตีบาคเพื่อลงจบโกร๊ก กรอบจบปิดท้าย

- - - ป๊ะ	- เห่ง - เห่ง	- ป๊ะ เห่ง เห่ง	- เห่ง - ป๊ะ
			- - - โกร๊ก

2.2 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดง

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระคือวงดนตรีม้งคละ ซึ่งเป็นวงดนตรีพื้นบ้านจังหวัดพิษณุโลก โดยได้ปรับวงดนตรีใหม่มีเครื่องดนตรีที่นำเข้ามาเพิ่มเติมได้แก่ ข้องวงใหญ่ ซอฮู้ ขลุ่ยเพียงออ และขลุ่ยหลีบ (ใช้แทนปี่) ผสมกับเครื่องดนตรีม้งคละเดิม จำแนกเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงทำนอง และเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ

ภาพ 2 วงดนตรีม้งคละประกอบการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ
ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

เครื่องดนตรี

การแสดงชุดระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ เป็นการแสดงในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลกบรรเลงประกอบการแสดง เครื่องดนตรีในวงมังคละจะประกอบด้วย โหม่ง ปี่ กลองมังคละหรือกลองโกร๊ก กลองยี่น กลองหลอน ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ และกรับ แต่ในการแสดงชุดนี้เป็น การแสดงที่สื่อถึงศาสนา จึงตัดเสียงปี่ออกแล้วใช้ขลุ่ยเพียงออและขลุ่ยหลีบมาบรรเลงแทน เพื่อให้เกิดทำนองเพลงที่นุ่มนวล อ่อนหวานกว่า เมื่อฟังแล้วทำให้จิตใจอ่อนโยน สงบสุข เสียงขลุ่ยยังช่วยทำให้หายจากภาวะความเครียดได้เช่นกัน ซึ่งตรงกับหลักความเป็นจริงที่ว่า การเข้าวัดจะทำให้จิตใจสงบ นอกจากนี้ยังเพิ่มฆ้องวงใหญ่มาบรรเลงในช่วงตอนต้นและ ตอนท้ายของการแสดง เพราะเสียงฆ้องจะช่วยให้การแสดงดูมีความศักดิ์สิทธิ์ น่าศรัทธา เลื่อมใส เสียงของเครื่องฆ้องยังทำให้อารมณ์เพลงดูลึกกลับ น่าค้นหาอีกด้วย ฆ้องยังนำไปใช้ ประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมทางศาสนา สังเกตได้จากพิธีกรรมไหว้ครูดนตรีทาง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในการครอบครู ครูจะจับมือให้ตีฆ้อง เป็นต้น นอกจากเพิ่มฆ้องวง ใหญ่แล้ว ก็ยังเพิ่มซออู้มาบรรเลงประกอบอีกชิ้นหนึ่งด้วย เสียงของซออู้มีเสียงที่ฟังแล้วดูมี มนต์ขลังช่วยให้เกิดความสงบนิ่ง

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระจึง ประกอบด้วยเครื่องดนตรีทั้งหมด 15 ชิ้น คือ

1. ขลุ่ยเพียงออ	จำนวน 1 เลา
2. ขลุ่ยหลีบ	จำนวน 1 เลา
3. ฆ้องวงใหญ่	จำนวน 1 วง
4. กลองมังคละหรือกลองโกร๊ก	จำนวน 1 ตัว
5. ซออู้	จำนวน 1 คัน
6. ฉาบใหญ่	จำนวน 1 คู่
7. ฉาบเล็ก	จำนวน 1 คู่
8. โหม่ง	จำนวน 3 ตัว
9. กลองยี่น	จำนวน 4 ใบ
10. กลองหลอน	จำนวน 1 ใบ

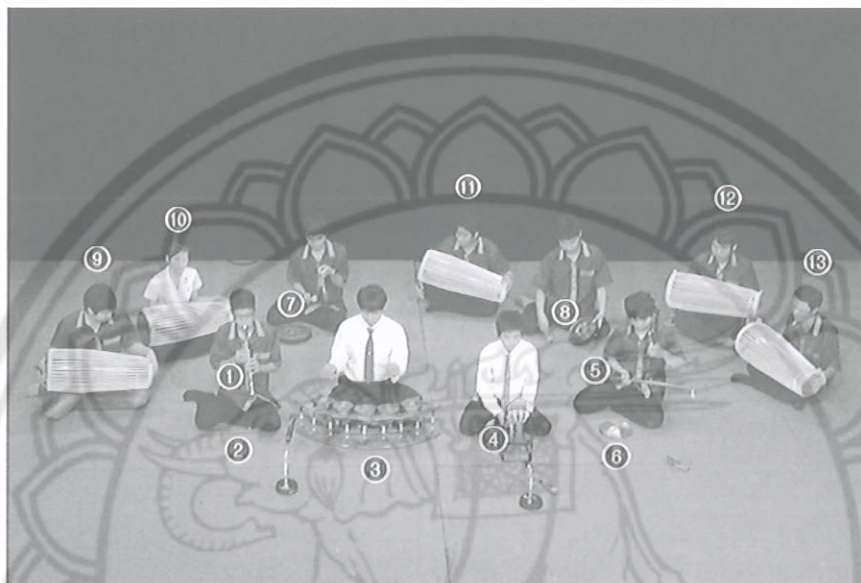
สามารถจำแนกเครื่องดนตรีได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงทำนอง เป็นจำพวกที่มีเสียงสูงเสียงต่ำเรียงตามลำดับกันไม่น้อยกว่า 7 เสียง ดนตรีประเภทนี้มีหน้าที่บรรเลงทำนองเพลง ได้แก่ ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลีบ ฆ้องวงใหญ่ และซออู้

2. เครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เป็นเครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากการตี การกระทบ การสั่น การเขย่า หรือ การเคาะ การตีอาจใช้ไม้ตีหรือใช้สิ่งหนึ่งกระทบเข้ากับอีกสิ่งหนึ่ง

เพื่อทำให้เกิดเสียง เครื่องดนตรีประเภทนี้มีหน้าที่เป็นเครื่องประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองมิ่งคละหรือกลองโกร๊ก กลองยีน กลองหลอน ฉาบใหญ่ และฉาบเล็ก

เครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ แต่ละชนิดมีลักษณะและหน้าที่ดังต่อไปนี้

ภาพ 3 เครื่องดนตรีประกอบการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ
ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

จากภาพ เครื่องดนตรีทั้งหมดประกอบด้วย

- หมายเลข 1 ขลุ่ยเพียงออ
- หมายเลข 2 ขลุ่ยหลีบ
- หมายเลข 3 ข้องวงใหญ่
- หมายเลข 4 กลองมิ่งคละหรือกลองโกร๊ก
- หมายเลข 5 ซอฮู้
- หมายเลข 6 ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก
- หมายเลข 7 โหม่ง (2 ตัว)
- หมายเลข 8 โหม่ง
- หมายเลข 9 กลองยีน
- หมายเลข 10 กลองยีน
- หมายเลข 11 กลองหลอน

หมายเลข 12 กลองยี่น

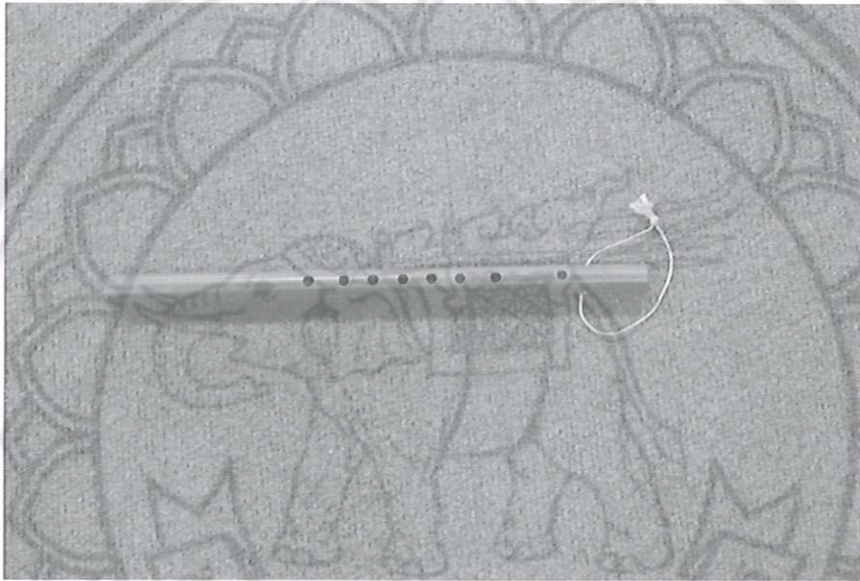
หมายเลข 13 กลองยี่น

1) ขลุ่ยเพียงออ

เป็นเครื่องดนตรีไทย ประเภทเครื่องเป่าชนิดไม่มีลิ้น ทำจากไม้ลวกปล้อง ยาว ๆ ด้านหน้าเจาะรูเรียงกัน สำหรับปิดเปิดเพื่อเปลี่ยนเสียง ตรงที่เป่าไม่มีลิ้นแต่มีดาก ซึ่งทำด้วยไม้อุดเหลาเป็นท่อนกลม ๆ ยาวประมาณ 2 นิ้ว สอดลงไปอุดที่ปากของขลุ่ย แล้วบากด้านหนึ่งของดากเป็นช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ เรียกว่า ปากนกแก้ว เพื่อให้ลมส่วนหนึ่ง ผ่านเข้าออกทำให้เกิดเสียงขลุ่ย ลมอีกส่วนจะวิ่งเข้าไปปลายขลุ่ยประกบกับนิ้วที่ปิดเปิด บังคับเสียงเกิดเป็นเสียงสูงต่ำตามต้องการ ใต้ปากนกแก้วลงมาเจาะ 1 รู เรียกว่า รูนิ้วค้ำ เวลาเป่าต้องใช้หัวแม่มือค้ำปิดเปิดที่รูนี้ บางเลาด้านขวาเจาะเป็นรูเยื่อ ปลายเลาขลุ่ยมีรู 4 รู เจาะตรงกันข้ามแต่เหลื่อมกันเล็กน้อย ใช้สำหรับร้อยเชือกแขวนเก็บหรือคล้องมือจึง เรียกว่า รูร้อยเชือก รวมขลุ่ยเลาหนึ่งมี 14 รูด้วยกัน

รูปร่างของขลุ่ยเมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง จากหลักฐานที่พบขลุ่ยในหีบศพภรรยาเจ้าเมืองไทยที่ริมฝั่งแม่น้ำอวงโหซึ่งมีหลักฐานจารึก คักราชไว้ไม่ต่ำกว่า 2,000 ปี ปัจจุบันขลุ่ยมีราคาสูง เนื่องจากไม้รวกชนิดที่ทำขลุ่ยมี น้อยลงและใช้เวลาทำมากจึงใช้วัสดุอื่นมาเจาะรูซึ่งรวดเร็วกว่า เช่น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ ไม้ ชิงชัน ไม้พยุง บางครั้งอาจทำจากท่อพลาสติกแต่คุณภาพเสียงไม่ดีเท่าขลุ่ยไม้ ขลุ่ยที่มีเสียง ไพเราะมากส่วนใหญ่จะเป็นขลุ่ยผิวไม้แห้งสนิท ขลุ่ยใช้เป่าในวงเครื่องสายไทย วงมโหรี และในวงปี่พาทย์ไม้นวม วงปี่พาทย์ดีดดำบรรพ์ การเทียบเสียงขลุ่ยเพียงออกับระดับ เสียงดนตรีสากล เสียงโดของขลุ่ยเพียงออเทียบได้เท่ากับเสียง ทีแฟล็ต ในระดับเสียงทาง สากล ปัจจุบันได้มีการทำขลุ่ยเพียงออที่มีระดับเสียงเท่ากับระดับเสียงสากล เรียกว่าขลุ่ย เพียงออออร์แกนบ้าง หรือขลุ่ยกรวดบ้าง แต่ในทางดนตรีสากลจะเรียกเป็นขลุ่ยไทยหมด จะเอาระดับเสียงมาเป็นตัวแยกขนาดเช่น ขลุ่ยคีย์ C, ขลุ่ยคีย์ D, ขลุ่ยคีย์ Bb, ขลุ่ยคีย์ G เป็นต้น เป็นขลุ่ยที่มีขนาดปานกลาง ความยาวประมาณ 16 นิ้ว ระดับเสียงกลาง ๆ ไม่ สูง ไม่ต่ำเกินไป เป็นขลุ่ยที่มีผู้นิยมเล่นมากที่สุด นอกจากจะเป่าเพื่อความบันเทิงและความ รื่นรมย์เฉพาะตัวแล้ว ขลุ่ยเพียงออยังเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตาม (เช่นเดียวกับ ระนาดทุ้ม และ ซออู้) ตามประเพณีนิยมในวงเครื่องสาย และ วงมโหรี

ขลุ่ยเพียงออที่จะใช้บรรเลงทำนองเพลงสรภัญญะในการแสดงระบำพุทธ บูชาเรศวรมังคลาปุระช่วงแรก โดยบรรเลงร่วมกับฆ้องวงใหญ่ เพื่อให้ทำนองของเพลงมี ความนุ่มนวลไพเราะ เหมาะกับรูปแบบของการแสดงที่เป็นการบูชาพระพุทธรูป ซึ่งเป็นสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา

ภาพ 4 ขลุ่ยเพียงออ

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

2) ขลุ่ยหลีบ

ขลุ่ยหลีบจัดเป็นขลุ่ยที่มีขนาดเล็กที่สุดในบรรดาขลุ่ยไทยทั้งหมด มีความยาวประมาณ 25 เซนติเมตร มีเสียงสูง ขลุ่ยหลีบจะมีเสียงสูงกว่าขลุ่ยเพียงออออกเป็นคู่สี่คือถ้าปัดรูทั้งหมดจะเป็นเสียง "ฟา" ในขณะที่ขลุ่ยเพียงออจะเป็นเสียง "โด" ใช้ในการบรรเลงในวงมโหรีเครื่องคู่ เครื่องใหญ่ และวงเครื่องสายเครื่องคู่ โดยเป็นเครื่องนำในวงเช่นเดียวกับบรรณาดหรือซอด้วง หรือนอกจากนี้ยังใช้บรรเลงในวงเครื่องสายปี่ชวา โดยบรรเลงเป็นพวกหลังเช่นเดียวกับซออู้

ขลุ่ยหลีบใช้บรรเลงทำนองหลักในการแสดงระบำพุทธบูชาบนเวทีมณฑลประเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงแทนปี่มั่งคละ โดยบรรเลงในช่วงที่ 2 และ 3 ของการแสดง

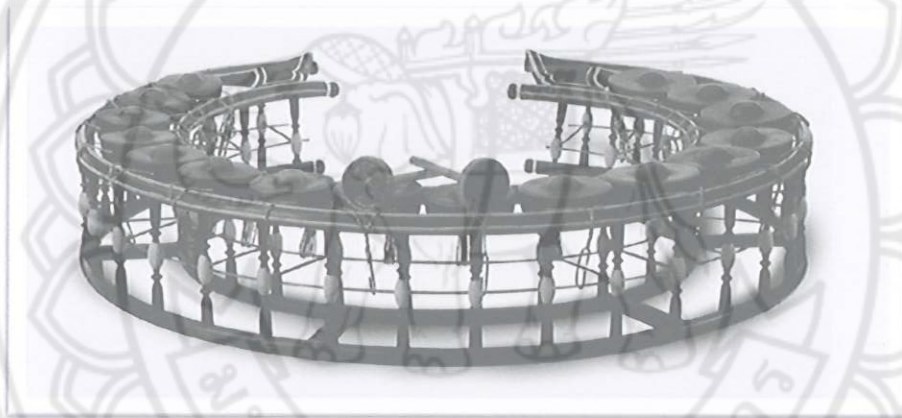
ภาพ 5 ขลุ่ยหลีบ

ที่มา: <http://3.bp.blogspot.com>

3) ฆ้องวงใหญ่

ฆ้องวงใหญ่ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี เป็นเครื่องดนตรีที่คิดประดิษฐ์โดยใช้ต้นหวายตัดโค้งเป็นวงล้อมไปเกือบรอบตัวคนนั่งตี เรียกว่า "ร้าน" เปิดช่องไว้สำหรับเป็นทางเข้าด้านหลัง ลูกฆ้องวงใหญ่มี 16 ลูก ขนาดตั้งแต่ใหญ่ไปหาเล็กเรียงลำดับ ตั้งแต่เสียงต่ำ ไปหาเสียงสูง ลูกต้นวัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 17 เซนติเมตร อยู่ทางซ้ายมือ ด้านหลังผู้ตี ลูกยอดวัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร อยู่ทางขวามือ ไม้ตีทำด้วยแผ่นหนังดิบตัดเป็นวงกลมเจาะกลางสอดด้ามไม้สำหรับถือ ฆ้องวงใหญ่ใช้บรรเลงทำนองหลักของเพลง ผู้ที่จะหัดปีพาทย์ควรเริ่มหัดตีฆ้องวงใหญ่ก่อน เพื่อจะได้เป็นรากฐานทางดนตรีที่มั่นคง

ในการบรรเลงประกอบการแสดงระบำพฤษุขานเรศวรมังคลาปุระ ฆ้องวงใหญ่ใช้บรรเลงทำนองเพลงสรภัญญะในช่วงแรกและช่วงสุดท้ายของการแสดง

ภาพ 6 ฆ้องวงใหญ่

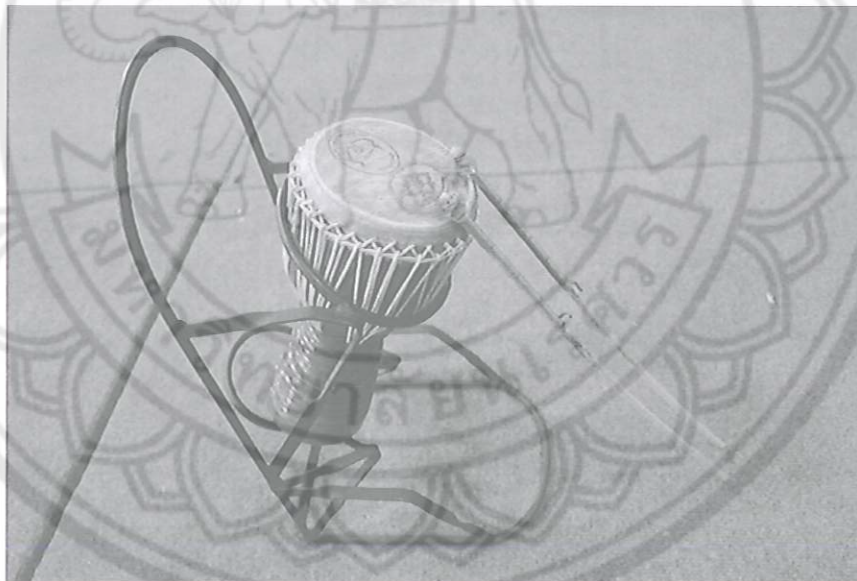
ที่มา: www.tkapp.tkpark.or.th

4) กลองมิ่งคละหรือกลองโก๊กรัก

เป็นเครื่องดนตรีชิ้นเอกของวง มีขนาดเล็ก หน้ากลองหุ้มด้วยหนัง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 นิ้ว ยาวประมาณ 1 ฟุต ส่วนมากทำจากไม้ขนุน หน้าตัดอีกด้านหนึ่งเจาะรูขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้วไว้ตรงกลาง เวลาตีใช้ตีด้วยหวาย 2 อัน หวายแต่ละอันมีขนาดยาวประมาณ 17 นิ้ว ปลายหวายพันเอาไว้ด้วยเชือกเมื่อตีจะเกิดเสียงดังโก๊กรัก

การบรรเลงกลองโก๊กรักใช้นักดนตรี 2 คน คนหนึ่งเป็นผู้ตีกลองและร่ำรำยป้อไปมา อีกคนหนึ่งถือหวายข้างละมือเดินตีร่ำกลอง เสียงของกลองมิ่งคละดังชัดเจนกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่นในวงมิ่งคละ คนที่ตีกลองต้องแสดงออกด้วยท่าทางและลีลาตามแบบศิลปะพื้นบ้านคล้ายกับวงกลองพื้นเมืองทั่วไป

กลองโก๊กรักเป็นเครื่องดนตรีประเภทใช้ดำเนินทำนองหลัก ในการบรรเลงประกอบการแสดงพุทธบูชาเรศวรมิ่งคละปุระ จะบรรเลงตลอดทั้งเพลงคล้ายกับเสียงขลุ่ยเพียงออและบรรเลงขัดจังหวะกับกลองยี่นและกลองหลอน ในหน้าทับไม้สี่ เพลงสาสิกาสิมดง เพลงคางคกตัด และเพลงนมนานกระทบเป็ง

ภาพ 7 กลองมิ่งคละหรือกลองโก๊กรัก

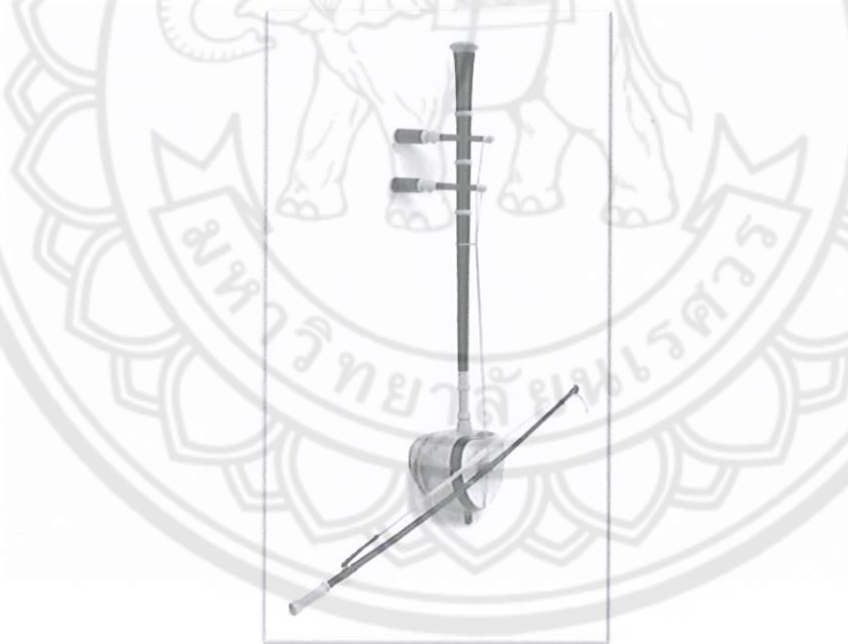
ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

5) ซอฮู้

ซอฮู้ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ตัวกะโหลกซอทำด้วยกะลามะพร้าวชนิดกลมรีขนาดใหญ่ ฉลุสลักกลายเป็นช่องเสียง ใช้หนังแพะหรือหนังลูกวัวซึ่งขึ้นหน้า คันซอ หรือ "ทวน" ทำด้วยไม้จริง เช่น ไม้แก้ว หรือทำด้วยงาช้างตันก็มี ที่หน้าซอตรงกลางที่ขึ้นหนัง ใช้ผ้าม้วนกลม ๆ เป็นหมอนหนุนสายให้พ้นหน้าซอ คันซอทำด้วยไม้จริงหรืองา ใช้ขนหางม้าประมาณ 160-200 เส้น สำหรับขึ้นสายคันซอ เหมือนสายกระสุน หรือหน้าไม้ ซอฮู้ ใช้บรรเลงร่วมในวงเครื่องสาย วงมโหรี วงปี่พาทย์ไม้ نرم และวงปี่พาทย์ดีดดำบรรพ์

การบรรเลงซอฮู้ใช้วิธีการสีกล่องเสียงทำด้วยกะโหลกมะพร้าว ซอฮู้มี 2 สาย บรรเลงในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ เช่น วงเครื่องสาย วงมโหรี วงปี่พาทย์ไม้ نرم การแสดงหุ่นกระบอก ฯลฯ เสียงของซอฮู้มีระดับต่ำ จึงเรียกว่าซอฮู้ ตามเสียงที่ได้ยิน ซอฮู้ทำหน้าที่ดำเนินทำนองและหยอกล้อทำนองกับซอด้วง

ซอฮู้ใช้บรรเลงดำเนินทำนองระบำพุทธบูชาในระชาวมังคลาปุระ บรรเลงคลอกับเสียงฆ้องวงใหญ่ในทำนองเพลงสรภัญญะ ในช่วงแรกและช่วงสุดท้ายของการแสดง

ภาพ 8 ซอฮู้

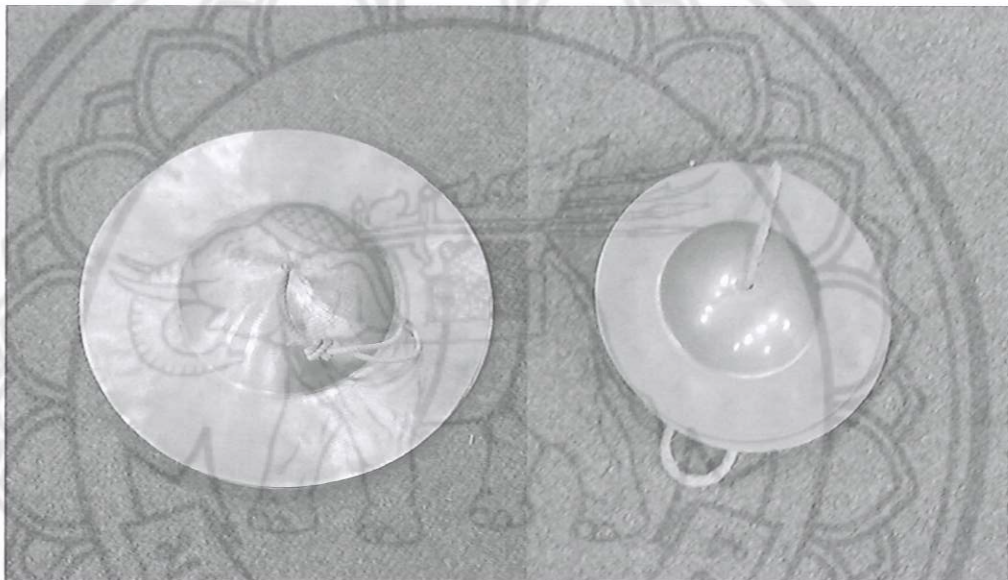
ที่มา: <http://www.sarnthai.com>

6) ฉาบใหญ่ ฉาบเล็ก

เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ทำด้วยโลหะ ฉาบมี 2 ชนิด คือฉาบใหญ่ และ ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่มีขนาดที่วัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 24 -26 เซนติเมตร ส่วนฉาบเล็กมีขนาดที่วัดผ่านศูนย์กลางประมาณ 12 -14 เซนติเมตร เวลาบรรเลงใช้ 2 ฝ่ามามีตีกระทบกันให้เกิดเสียงตามจังหวะ เมื่อฉาบทั้งสองข้างกระทบกันขณะตีประกบกันก็จะเกิดเสียง ฉาบแต่ถ้าตีแล้วเปิดเสียงก็จะได้ยินเป็น แฉ่ง เป็นต้น

ฉาบใหญ่และฉาบเล็กใช้บรรเลงประกอบจังหวะตลอดทั้งเพลง โดยทำหน้าที่ตีกำกับจังหวะหลัก

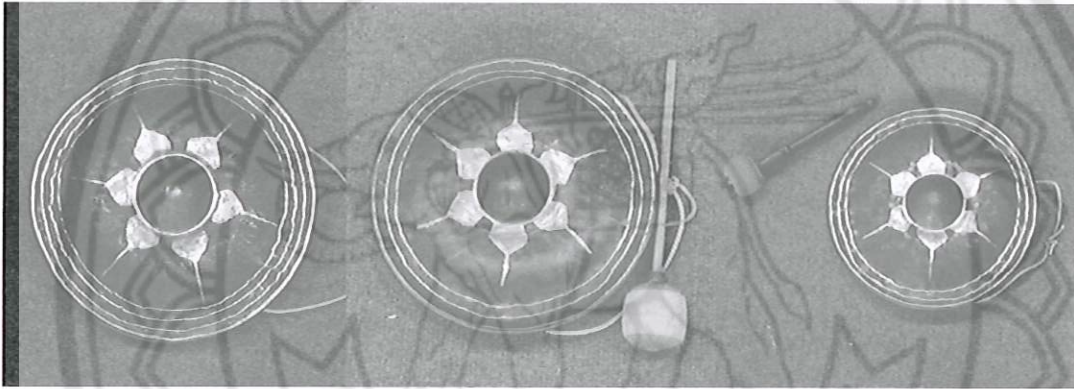
ภาพ 9 ฉาบใหญ่และฉาบเล็ก

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

7) โหม่ง

โหม่ง เป็นเครื่องดนตรีประเภทตีชนิดหนึ่ง ใช้ตีประกอบจังหวะ โหม่ง คือ ช้องคู่ เสียงต่างกันว่าเสียงแหลมเรียกว่า "เสียงโหม่ง" ที่เสียงทุ้มเรียกว่า "เสียงหม่ง" หรือ บางครั้งอาจจะเรียกว่าลูกเอกและลูกทุ้มซึ่งมีเสียงแตกต่างกันเป็นคู่ห้า แต่ปัจจุบันเป็นคู่แปด วิธีตีโหม่งในวงเครื่องสายหรือปี่พาทย์ ผู้ที่นั่งขัดสมาธิ ให้โหม่งวางอยู่ตรงหน้า จับไม้ตี ตีตรงกลางปุ่มด้วยน้ำหนักพอประมาณเนื่องจากโหม่งชนิดนี้มีเสียงดังกังวานยาวนาน จึงนิยมตีห่าง ๆ คือสองจังหวะสอง จังหวะต่อการตีโหม่งครั้งหนึ่ง แต่ถ้าเป็นวงกลองยาวหรือวงม้งมักจะ จะนิยมตีลงที่จังหวะหนัก (ฉับ) ตลอดโดยไม่เว้น

โหม่งในวงดนตรีม้งมักจะใช้ทั้งหมด 3 ตัว ใช้ดำเนินทำนองหลักในการ บรรเลงเพลงไม้สี่ เพลงสาธิตกลีมาด เพลงคางคกตัด และเพลงนมนานกระทบแป้ง

ภาพ 10 โหม่ง

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

8) กลองยี่น

เป็นกลองซึ่งหนังขึ้นหน้าทั้งสองด้าน หุ่นกลองทำด้วยไม้ขนุนขุดกลึงกลวง หน้าใหญ่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 นิ้ว ใช้ตีด้วยไม้เนื้อแข็งเหลากลึงยาวประมาณ 7 นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 7 นิ้ว ตีด้วยมือ วงดนตรีม้งคละแต่ละวงจะใช้กลองยี่น 1-3 ใบ กลองยี่นมีระดับเสียงต่ำทำหน้าที่ตียี่นจังหวะของเพลงเป็นหลัก

กลองยี่นใช้บรรเลงจำนวน 4 ใบ ประกอบจังหวะระบำพุทธรูชานเรศวร มังคลาปุระตลอดทั้งเพลง บรรเลงโดยการตียี่นหน้าทับหลัก ในหน้าทับไม้สี่ เพลงสาธิตกา ลีมดง เพลงคางคกตัด และเพลงนมนานกระทบบ้าง

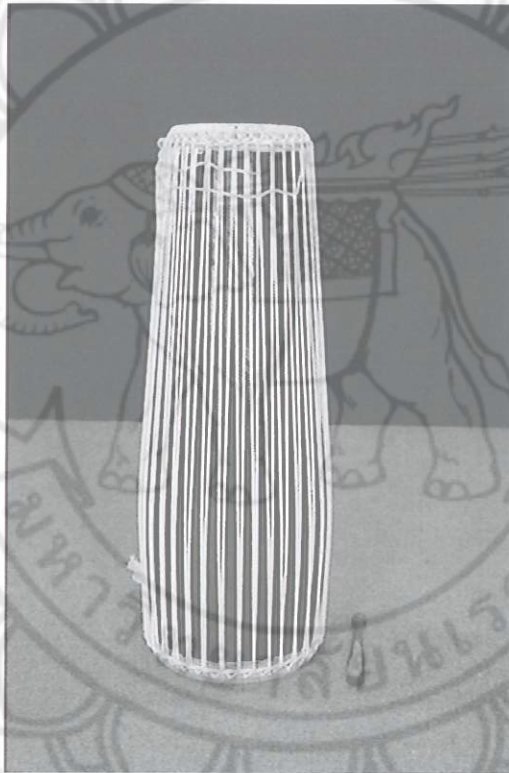
ภาพ 11 กลองยี่น

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

9) กลองทลอน

เป็นกลองซึ่งหนังขึ้นหน้าทั้งสองด้าน ทุ่นกลองทำด้วยไม้ขนุนชุดกึ่งกลวง หน้าใหญ่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 9 นิ้ว ใช้ตีด้วยไม้เนื้อแข็งเหลากถึงยาว ประมาณ 7 นิ้ว หน้าเล็กมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 นิ้ว ตีด้วยมือ กลองทลอนมีระดับเสียงสูง ทำหน้าที่ดีขัดสอดสลับไปกับจังหวะกลองยี่นตีลือก่หรือลือเลียนจังหวะ ทำให้ครึกครื้น สนุกยิ่งขึ้น

กลองทลอนใช้บรรเลงจำนวน 1 ใบ ประกอบจังหวะระบำพุทธรุชา นเรศวรมังคลาปุระตลอดทั้งเพลง บรรเลงยัวเย้าเค้าคลอจังหวะกับกลองยี่น หยอกลือให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น

ภาพ 12 กลองทลอน

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ที่เกี่ยวข้อง

อัจฉรา สโรบล (มปป. หน้า 25 - 44)

รัชกาลที่ 1-3 พ.ศ. 2325 - 2394 ระยะ 69 ปี

หญิง

ผม ไว้ผมปักประป่ากั้นไผ่ผมวงหน้าโค้ง ส่วนบนกระหม่อมกั้นไผ่ผมเป็นหย่อมวงกลม แบ่งผมออกดูคล้ายปีกนก จึงเรียกผมปัก แต่ไม่ยาวเท่าสมัยอยุธยา ปล่อยจนข้างหูยาวแล้ว ยกขึ้น ทัดไว้ที่หู เรียกว่า “จอนหู” ส่วนเด็ก ๆ นิยมไว้ผมจุก

การแต่งกาย นุ่งผ้าจีบ ห่มสไบเฉียง ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสมัยอยุธยา ชาวบ้านนุ่งผ้าถุง หรือโจงกระเบน สวมเสื้อรัดรูปแขนกระบอก ห่มตะเบงมาน หรือผ้าแถบคาดรัดอก และห่มสไบเฉียงทับ

ชาย

ผม ยังคงไว้แบบเดียวกับสมัยอยุธยา คือ ทรงมหาดไทย ชาวบ้านเรียกว่า “ทรงหลักแจว”

การแต่งกาย นุ่งผ้าม่วง โจงกระเบน สวมเสื้อเป็นแบบเสื้อนอกคอเปิด ผ่าอก แขนยาว กระดุม 5 เม็ด ชาวบ้านจะไม่สวมเสื้อ หรือพาดผ้า

รูปแบบการนุ่งผ้า ระหว่างชาววังและชาวบ้านไม่น่าจะมีอะไรแตกต่างกันมาก แต่จะมีรายละเอียดบางส่วนคือเนื้อผ้า พวกชาววัง ขุนนาง ขนชั้นสูง มักใช้ผ้าทอเนื้อละเอียด สดเงิน สดทอง หรือผ้าไหมอย่างดี ส่วนชาวบ้านนุ่งผ้าพื้นเมือง พวกผ้าพื้น หรือผ้าลายเนื้อเรียบ ๆ ตามหลักฐานรูปจิตรกรรมฝาผนัง พวกขุนนางมักสวมเสื้อคอกลม ผ่ากลาง มีกระดุม มีสาบเสื้อ หรือเป็นเสื้อคอเปิด มีกระดุม จะมีผ้าคาดทับ ส่วนกางเกงจะเป็นแบบขาสวมสามส่วน ยาวเพียงครึ่งน่อง บางทีก็นุ่งโจงกระเบนทับในสมัยรัชกาลที่ 3 ไม่โปรดให้สวมเสื้อเข้าผ้า

การแต่งกายของคนสามัญ ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำนา ทำสวน ทำไร่ การแต่งกายของชายหญิงจึงเอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิตแบบเกษตรกร การแต่งกายจึงมีลักษณะทะมัดทะแมง คือ นุ่งผ้าชิ้นเดียว ด้วยวิธีนุ่งดกเขมร เป็นการนุ่งโจงกระเบน แต่ดกให้สั้น เหนือเข่า เพื่อสะดวกในการออกแรง ไม่สวมเสื้อ โปกผ้าที่ศีรษะ ไม่สวมรองเท้า หากอยู่บ้านไม่ทำงานก็นุ่งผ้าลอยชาย หรือนุ่งโจงมี ผ้าคาดพุง ในงานเทศกาลมักนุ่งผ้าโจงกระเบนเป็นผ้าแพรสีต่าง ๆ และห่มผ้าคล้องคอปล่อยชายยาวทั้งสองไว้ด้านหน้า หรือคล้องไหล่ทั้งชายไว้ด้านหน้า หรือพาดตามไหล่ไว้ ทรงผม ติดเป็นผมปักหรือผมตัดแบบผู้ชาย สตรีชาวบ้านนุ่งผ้าจีบ ห่มสไบ เวลาทำงานห่มตะเบงมาน อยู่บ้านห่มเหน็บหน้าแบบผ้าแถบ เวลาออกจากบ้านห่มสไบเฉียง ถ้าเป็นสตรีสาวตัดผมสั้น แบบดอกกระพุ่ม ปล่อยท้ายยาวจนถึงบ่า ผู้ใหญ่ตัดผมปักแบบโกนท้ายทอยสั้น ลักษณะการแต่งกายของคนสามัญไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงจนมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4

ภาพ 13 การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 1-3

ที่มา: อัจฉรา สโรบล. (มปป. หน้า 26)

รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2411 ระยะ 17 ปี

ตามธรรมเนียมคนไทยสมัยโบราณไม่นิยมสวมเสื้อผ้าแม้แต่เวลาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงประกาศให้ข้าราชการสวมเสื้อเข้าเฝ้า ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงสนับสนุนให้มีการศึกษาภาษาอังกฤษและวัฒนธรรมตะวันตกขึ้นในราชสำนัก จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายสตรี โดย

หญิง

สวม หญิงไว้ผมสั้น ที่เรียกว่า “ผมปัก” แต่ไม่ยาวประป่า ด้านหลังตัดสั้น บางคนก็โกนผมขึ้น มาเหมือนผมมหาดไทยของผู้ชาย มีการถอนไรผมให้มีรอยเป็นเส้น วงรอบผมปักไว้ ชายผมตกที่ริมหูทั้งสองข้างเรียก “ผมทัด”

การแต่งกาย นุ่งผ้าลายโจงกระเบน นุ่งผ้าจีบ ใส่เสื้อผ่าอก คอตั้งเตี้ย ๆ ปลายแขนแคบยาวถึงข้อมือ เสื้อพอดิด้วยยาวเพียงเอว เรียกว่าเสื้อกระบอกแล้วห่มแพรสไบจีบเฉียงบนเสื้อ อีกที (ต่อมาเรียกว่า “แพรสพาย” ในสมัยรัชกาลที่ 5)

เครื่องประดับ สตรีที่สูงศักดิ์จะใช้ กระเจี๊ยก ทับทรวง ตาด พาหุรัด สะอึ่ง สร้อยสังวาล ตุ้มหูเพชร แหวนเพชร

ภาพ 14 การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 4 (หญิง)
ที่มา: อัจฉรา สโรบล. (มปป. หน้า 27)

ชาย

ผม ไว้ผมทรงมหาดไทย ส่วนรัชกาลที่ 4 จะไม่ทรงไว้ทรงมหาดไทย

การแต่งกาย นุ่งผ้าม่วงแพรโจงกระเบน สวมเสื้อนอกเหมือนพวกบ้าบ๋า (ชายชาว
จีน ที่เกิดในมลายู) สวมเสื้อเปิดคอเปิด หรือเป็นเสื้อกระบอก คือตัดเป็นรูปกระบอก
แขนยาว พระมหากษัตริย์ และพวกราชทูตไทยจะแต่งตัวแบบฝรั่งคือ สวมกางเกง ใส่เสื้อ
นอกคอเปิด สวมรองเท้าคัทชู ไม่ไว้ผมทรงมหาดไทย พวกทูตเมื่อกลับมาเมืองไทยให้ไว้ผม
ทรงมหาดไทยเหมือนเดิม ในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 เรื่องการแต่งกายจะมีการ
เปลี่ยนแปลงปรับปรุงมาก ไม่ให้ฝรั่งดูถูกได้ รวมถึงพระสนมก็สวมกระโปรงแบบฝรั่ง เสื้อ
แบบฝรั่ง

ภาพ 15 การแต่งกายสมัยรัชกาลที่ 4

ที่มา: อัจฉรา สโรบล. (มปป. หน้า 28)

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
(พ.ศ. 2411 - 2453) ระยะเวลา 42 ปี

ใน พ.ศ. 2414 ได้ทรงปรับปรุงประเพณีการไว้ผม ให้ผู้ชายไทยเลิกไว้ผมทรงมหาดไทย เปลี่ยนเป็นไว้ผมยาวอย่างฝรั่ง ส่วนผู้หญิงให้เลิกไว้ผมปีก ให้ไว้ผมตัดยาวทรงดอกกระพุ่ม การเปลี่ยนแปลงการแต่งกายในสมัยรัชกาลที่ 5 สรุปได้ ดังนี้

ต้นสมัยรัชกาลที่ 5

หญิง

ผม เลิกไว้ผมปีก หันมาไว้ผมยาวประบ่า การแต่งกาย นุ่งผ้าลายโจงกระเบน เสื้อกระบอก ผ่าอก แขนยาว ห่มแพร จีบตามขวาง สไบเฉียงทาบบนเสื้ออีกชั้น หนึ่ง ถ้าอยู่บ้านห่มสไบไม่สวมเสื้อ เมื่อมีงานพิธีจึงนุ่งห่มคาด

เครื่องประดับ สร้อยคอ สร้อยตัว สร้อยข้อมือ กำไล แหวน เข็มขัด

ชาย

ผม เลิกไว้ทรงมหาดไทย หันมาไว้ผมยาวทั้งศีรษะ ผมรองทรง

การแต่งกาย นุ่งผ้าม่วงโจงกระเบน สวมเสื้อราชประแตน คือ เสื้อนอกกระดุม 5 เม็ด สวมหมวกทรงนกยูง ถือไม้เท้า ไปงานพิธีจะสวมถุงเท้ารองเท้าด้วย หรือสวมเสื้อแพรสีตามกระทรวงและหมวดเหล่าตามชั้น เจ้านาย เสื้อแพรสีไพล ขุนนางกระทรวงมหาดไทย เสื้อแพรสี เขียวแก่ ขุนนางกระทรวงกลาโหม เสื้อแพรสีลูกท้อ ขุนนางกรมท่า (กระทรวง

สำนักหอสมุด

i. 6609090

ต่างประเทศ) เสื้อแพรสีน้ำเงิน (ภายหลัง คือ สีกรมท่า) มหาดเล็ก เสื้อแพรสี
เหล็ก พลเรือนจะใส่เสื้อปักเป็นเสื้อคอปิด มีชายไม่ยาวมาก คาดเข็มขัดนอกเสื้อ

๒๒ ก.ค. ๒๕๕๗

GV

1703

.75

0๙๖1

2556

ภาพ 16 การแต่งกายสมัยต้นสมัยรัชกาลที่ 5

ที่มา: อัจฉรา สโรบล. (มปป. หน้า 29)

4. แม่ท่าและความหมายในแม่ท่าของรำแม่บทใหญ่

แม่ท่าเพลงช้า-เพลงเร็ว มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และได้จดจำสืบทอดกันมาจนถึง
ปัจจุบัน กำหนดให้เป็นแบบฝึกหัดแม่ท่าเบื้องต้นของนาฏศิลป์โขน ละคร ฝ่ายตัวพระและตัว
นางของละครใน เพื่อฝึกฝนให้มีลีลาท่ารำที่งดงาม โดยเป็นการฝึกอวัยวะทุกส่วนของ
ร่างกายให้สัมพันธ์กัน สามารถวิเคราะห์ท่ารำ เพื่อนำไปพัฒนาและสร้างสรรค์ท่ารำชุดอื่น ๆ
ได้ สามารถฟังและวิเคราะห์เพลงดนตรี จังหวะหน้าทับได้ถูกต้องแม่นยำ เมื่อผ่านการ
ฝึกหัดเพลงช้าเพลงเร็วแล้ว จึงเริ่มฝึกหัดการรำแม่บท ซึ่งมีทั้งแม่บทใหญ่และแม่บทเล็ก
ประกอบด้วยแม่ท่าทางนาฏศิลป์ที่สืบทอดต่อกันมา โดยท่ารำแต่ละท่าจะมีความหมาย
และโอกาสที่ใช้ตามบทร้อง

แม่ท่าและความหมาย

ท่าเทพพนม	ใช้ในความหมายของการอวยชัยให้พร หรือ น้อมสักการะ
ท่าปทุม	ใช้เป็นท่าเชื่อม
ท่าพรหมสีหน้า	ใช้ในความหมายของความเจริญ ความยิ่งใหญ่
ท่าสอดสร้อยมาลา	ใช้ในความหมายใส่สังวาล และเป็นท่ารำที่ใช้ในการเข้า-ออก ของระบำ หรือการแสดงในชุดต่าง ๆ ที่ใช้เพลงรัว
ท่าซ่านางนอน	ใช้ในความหมาย การพักผ่อน การนอน
ท่าพาลาเพียงไหล่	ใช้ในความหมาย ท่ารำที่อ่อนช้อย
ท่าพิสมัยเรียงหมอน	ใช้ในความหมาย แสดงถึงความยินดี สมหวัง ชื่นชม รักใคร่
ท่ากัณฑ์ร้อน	ใช้สำหรับการหมุนตัว ในการเปลี่ยนท่ารำจากท่าหนึ่งไปอีกท่าหนึ่ง
ท่าแขกเต้าเข้ารัง	ใช้ในความหมายถึงนกแขกเต้าอยู่ในรัง และหากเสริมด้วยการขยับมือจีบไปมา สื่อความหมายได้ถึงเมื่อดนตรีหรือเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด ในขณะที่เดียวกันหากลดระดับของจีบมือที่ต่ำกว่าลงแล้วดึงเข้า-ออก สื่อความหมายได้ถึงเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสี
ท่ากระต่ายชมจันทร์	ใช้ในความหมาย ชมความงามของแสงจันทร์
ท่าจันทร์ทรงกลด	ใช้ในความหมาย ความงามของพระจันทร์
ท่าพระรดิโยนสาร	ใช้ในความหมาย การพักผ่อน และความหมายตามบทร้อง
ท่าจ้อเพลิงภาพ	ใช้ในความหมายกองไฟที่ใช้ในพิธีบูชาไฟ
ท่ามารกลับหลัง	เป็นท่าที่แสดงกิริยาท่าทางของตัวแสดงที่เป็นยักษ์
ท่าพรหมนิมิต	ใช้ในความหมาย แสดงอำนาจ ผู้มีฤทธิ์ ดลบันดาลให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ท่าเยื้องกราย	ใช้ในความหมาย การไป- มาของตัวละครที่มีลีลาอ่อนช้อยงดงาม
ท่าฉุยฉายเข้าวัง	ใช้ในความหมายการเยื้องย่างอย่างมีลีลา แสดงการกรีดกรายเจ้าชู้
ท่ามังกรเล่นน้ำ	ใช้ในความหมายแสดงกิริยาการเคลื่อนไหวของสัตว์น้ำ
ท่ากนิษฐา	ใช้ในความหมายท่ารำของกนิษฐ
ท่าซ่างประสานงา	ใช้ในความหมายตามบทร้อง
ท่าพระรามโก่งศร	แสดงถึงท่ารำของพระรามก่อนที่จะแผลงศร
ท่าภมรเกล้า	ใช้ในความหมายหลงใหล หรือ รวมกัน เกี่ยวข้องกัน

ทำย่ายท่า	ใช้ในความหมาย การเคลื่อนไหวอย่างเข้มซ้อย
ท่ามัจฉาชมสาคร	ใช้ในความหมายของการมอง การชม และเป็นท่าที่แสดงกิริยาท่าทางของปลา
ท่าหลงไหลได้สิ้น	ใช้ในความหมาย สวยงาม
ท่าหงส์ลีลา	ใช้ในความหมาย เคลื่อนไหวอย่างนวนานาฏ ดังกิริยาของหงส์
ท่าสิงโตเล่นหาง	ใช้ในความหมาย สนุกสนาน ร่าเริง
นางกล่อมตัว	ใช้ในความหมาย กิริยาอันอ่อนซ้อย นุ่มนวล
ท่ารำยั่ว	ใช้เป็นท่าเชื่อมสำหรับการแปรรูปแถว
ท่าซึกแบ่งผัดหน้า	ใช้ในความหมายไป-มาของตัวละครจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือความหมายในการรบ การศึก
ท่าลมพัดยอดตอง	ใช้ในความหมายลมที่กำลังพัด
ท่าบังสุริยา	ใช้ในความหมายการแอบ ซ่อน หรือ บัง
ท่าเทราเล่นน้ำ	เป็นท่าแสดงถึงลักษณะของตัว “เทรา” มีความหมายตามบทร้อง
ท่าบัวชูฝัก	ใช้ในความหมายมีโชคชัย
ท่านาคาม้วนหาง	ใช้ในความหมายตามบทร้อง
ท่ากวางเดินดง	ใช้ในความหมายตามบทร้อง คือ แสดงท่าทางของกวาง
ท่านารายณ์ขำว่างจักร	แสดงถึงกิริยาขำว่างจักร มักใช้ในโอกาสแสดงฤทธิ์อำนาจของพระนารายณ์
ท่าช่างหว่านหญ้า	ใช้ในความหมายตามบทร้อง หรือใช้ในความหมายแสดงความยิ่งใหญ่
ทนมานผลาญยักษ์	ใช้ในความหมายถึงการต่อสู้
ท่าพระลักษณ์แผลงฤทธิ์	ใช้ในความหมายความชำนาญ รอบรู้ มีฝีมือ มีอิทธิฤทธิ์
ท่ากนินรพ้อนโอ	ใช้ในความหมายการพ้อนรำของกนินร
ท่ายุ่งพ้อนหาง	ใช้ในความหมาย ความงามของนกยูง และใช้เป็นท่ารำของรำวงมาตรฐาน เพลงหญิงไทยใจงาม
ท่าซัดจางนาง	ใช้เป็นท่าเชื่อม และใช้เป็นท่ารำของรำวงมาตรฐาน ในเพลงบุชานันกรบ
ท่าสารดี	ใช้ในความหมายของการสวมใส่เครื่องประดับ เช่น ประจํายาม
ท่าตระเวนเวหา	ใช้ในความหมาย ถึงการเหาะ และ แสดงถึงลีลาการเดินทางไปกลางอากาศของเทวดา นางฟ้า และเทพเจ้าต่าง ๆ

ท่าขี่ม้าตีกลี	ใช้ในความหมายตามเนื้อร้อง
ท่าตีโทนโยนทับ	ใช้ในความหมายตามเนื้อร้อง
ท่างูขี้นาค	ใช้เป็นท่าเชื่อม
ท่าชักกระบี่ตีท่า	ใช้ในความหมายของการต่อสู้
ท่าจีนสาวไส้	ใช้ในความหมายตามบทร้อง
ท่าชะนีรำไม้	ใช้ในความหมายการเคลื่อนไหวอย่างแซมซ้อย และใช้เป็นท่ารำของรำวงมาตรฐาน ในเพลงยอดชายใจหาญ
ท่าเมขลาโยนแก้ว	ใช้ในความหมายความแวววาวของลูกแก้ว
ท่ากินนรเลียบถ้ำ	ใช้ในความหมายของการมองหา คั่นหา
ท่าหน้าหน้าไฟ	ใช้ในความหมาย แอบซ่อน
ท่าเสื่อทำลายห้าง	ใช้ในความหมายตามบทร้อง
ท่าช่างทำลายโรง	เป็นท่าต่อเนื่องกับท่าเสื่อทำลายห้าง
ท่าโจงกระเบนตีเหล็ก	มีความหมายตามบทร้อง
ท่าจรดสุเมรุ	ใช้ในความหมายตามบทร้อง หมายถึงท่ารำที่งดงามและอ่อนช้อย
ท่าเครือวัลย์พันไม้	ใช้ในความหมายตามเนื้อร้อง และใช้ในความหมายเกี่ยวพัน
ท่าประลัยวาท	เป็นท่าเชื่อม
ท่ากระหวัดเกล้า	ใช้ในความหมายตามเนื้อร้อง ใช้ในความหมายเกี่ยวกับการเกล้าผม
ท่าขี่ม้าเลียบค่าย	ใช้ในความหมายตามบทร้อง
ท่ากระต่ายตองแฉ้ว	ใช้ในความหมายตามบทร้อง
ท่าชักขอสามสาย	ใช้ในความหมายแสดงลักษณะของเครื่องดนตรี

จากแม่ท่าและความหมายของท่ารำในรำแม่บทใหญ่ และแม่บทเล็กที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ประดิษฐ์ท่ารำต้องเลือกใช้แม่ท่า และท่าเชื่อมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบทร้องและทำนองเพลงของการแสดงในแต่ละชุด ตามแนวคิดที่กำหนดไว้

5. หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

นวัตกรรมนาฏยประดิษฐ์ชุดนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาหลักธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนแล้วจึงดำเนินการสร้างสรรค์ท่ารำ การเคลื่อนไหว การแปรแถว ให้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมเหล่านั้น หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาได้แก่

5.1 อริยสัจ 4

5.2 พรหมวิหาร 4

5.3 สงสารวัฏ

5.3 อริยสัจ 4

1) ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น กล่าวโดยย่อ ทุกข์ก็คืออุปาทานขันธ หรือขันธ 5

2) ทุกขสมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3 คือ กามตัณหา-ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์, ภวตัณหา-ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยภวทฤษฎี หรือ สัสสตทฤษฎี และ วิภวตัณหา-ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทฤษฎีหรืออจุเจททฤษฎี

3) ทุกขนิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง 3 ได้อย่างสิ้นเชิง

4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรคอันมีองค์ประกอบอยู่แปดประการ คือ

1. สัมมาทิฐิ-ความเห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ
3. สัมมาวาจา-เจรจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ-ทำกรณงานชอบ
5. สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ
6. สัมมาวายามะ-พยายามชอบ
7. สัมมาสติ-ระลึกชอบ และ
8. สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบ ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" หรือทางสายกลาง

มรรคมีองค์แปดนี้สรุปลงในไตรสิกขา ได้ดังนี้ 1. อธิศีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2. อธิจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และ 3. อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ อริยสัจ 4 นี้ เรียกสั้น ๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

5.2 พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐ และบริสุทธิ์เฉกเช่นพรหม ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ คือ

- 1) เมตตา ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นมีความสุข)

- 2) กรุณา ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์)
- 3) มุทิตา ความยินดีที่ผู้อื่นมีความสุขในทางที่เป็นกุศล)

4) อุเบกขา การวางจิตเป็นกลาง การมีเมตตา กรุณา มุทิตา เป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าตนไม่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ จิตตนจะเป็นทุกข์ ดังนั้น ตนจึงควรวางอุเบกขา วางใจให้เป็นกลาง และพิจารณาว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมที่ได้เคยกระทำไว้ จะดี หรือชั่วก็ตาม กรรมนั้นย่อมส่งผลอย่างยุติธรรมตามที่เขาผู้นั้นได้เคยกระทำไว้อย่างแน่นอน)

5.3 สังสารวัฏ

สังสาร หรือ สงสาร แปลว่า ความท่องเที่ยวไป ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด มิใช่หมายถึงความรู้สึกหวั่นไหวด้วยความกรุณาเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์

สังสารวัฏ แปลว่า ความท่องเที่ยวไปในอาการที่เป็นวัฏฏะ การหมุนวนอยู่ในการเวียนว่ายตายเกิด เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัฏสงสาร

สงสารวัฏ หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ของสัตว์โลก ด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังตัดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้

บทที่ 3

การสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ”

การสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวร-มังคลาปุระ” คณะผู้ดำเนินงานได้ดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อต่อไปนี้
  1. การจัดสร้างพระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ
  2. ทำนองเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง
  3. การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ที่เกี่ยวข้อง
  4. แม่ท่าและความหมายในแม่ท่าของรำแม่บทใหญ่
  5. หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

2. ประชุมคณะทำงานทั้ง 2 สาขาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ด้านนาฏศิลป์

รองศาสตราจารย์นุชนาฏ ดีเจริญ

อาจารย์รุ่งนภา จิมพุม

ภาพ 17 รศ.นุชนาฏ ดีเจริญ และอาจารย์รุ่งนภา จิมพุม
คณะทำงานด้านนาฏศิลป์ บันทึกภาพร่วมกับนักแสดง

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนศวร

ด้านดุริยางคศิลป์ อาจารย์ณัฐชยา นัจจนาวากุล

ภาพ 18 อาจารย์ณัฐชยา นัจจนาวากุล
คณะทำงานด้านดุริยางคศิลป์ บันทึกภาพร่วมกับนักดนตรี

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

3. ผู้รับผิดชอบในแต่ละด้านนำข้อมูลมาประกอบในการบรรจุทำนองเพลง และประดิษฐ์ทำนองตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้
4. ถ่ายทอดทำนองให้นิสิตสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทยและถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีไทยให้นิสิตสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย
5. นำออกแสดงต่อสาธารณชน
6. บันทึกทำนองเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมประวัติความเป็นมา ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง วิธีแสดง ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย โอกาสที่ใช้แสดง
8. บันทึกทำนองในรูปแบบวีดิทัศน์
9. จัดเผยแพร่ผลงานในรูปแบบเอกสารและสื่อวีดิทัศน์

นวัตกรรมทางดนตรี

อาจารย์ณัฐชยา นัจจนาวากุล ได้บรรจุเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงระบำพุทธบูชา นเรศวรมังคลาปุระจำนวน 4 เพลง ใช้วงดนตรีม้งกละ ซึ่งเป็นวงดนตรีพื้นบ้านจังหวัด พิษณุโลกบรรเลงประกอบการแสดง โดยได้ปรับวงดนตรีใหม่มีเครื่องดนตรีที่นำเข้ามา

เพิ่มเติมคือ ช้างวงใหญ่ ซอฮู้ และขลุ่ยเพียงออ (ใช้แทนปี่ชวา) ผสมกับเครื่องดนตรีม้งดั้งเดิม ทำนองเพลงที่ใช้บรรเลงมีดังต่อไปนี้

1. เพลงสรภัญญะ
2. เพลงไม้สี่
3. เพลงสาธิตกาสิมดง
4. เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว (ตัด)

นวัตกรรมทางนาฏศิลป์

รองศาสตราจารย์นุชนาฏ ดีเจริญ และ อาจารย์รุ่งนภา นิยมพุ่ม ได้สร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงขึ้น เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธรูปปางลีลา ศิลปกรรมแบบสุโขทัย มีความสูง 9.9 เมตรหล่อด้วยโลหะสำริด พระนามว่า “พระพุทธรูปเรศวรมังคลาปุระ” ซึ่งประดิษฐาน ณ พุทธมณฑลจังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะการแสดงเป็นศิลปะการแสดงประจำท้องถิ่นที่สะท้อนถึงปรัชญาความเชื่อของท้องถิ่นและความเชื่อทางพุทธศาสนา สื่อความหมายถึงผู้หญิงชาววังในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นในสมัยรัชกาลที่ 3-4 เดินทางไปนมัสการองค์พระและได้รับธรรมเทศนาให้พ้นจากสิ่งชั่วร้าย และจากกิเลสทั้งปวง

ผู้สร้างสรรค์การแสดงได้กำหนดรูปแบบของการแสดงระบำพุทธบูชาเรศวรมังคลาปุระ ให้เป็นไปในลักษณะของการประยุกต์นาฏศิลป์จากจารีตเดิม ร่วมสมัยโดยการนำเอกลักษณ์ หรือลักษณะเด่นของโครงสร้างการแสดงท่ารำมังคละพื้นบ้านแต่เดิมมา ผสมผสานการออกแบบท่ารำ จากนั้นจึงเพิ่มเติมท่ารำต่าง ๆ เข้าไปเพื่อให้สามารถสื่อความหมายใหม่ได้สัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นศาสนา ผู้สร้างสรรค์การแสดงได้กำหนดรูปแบบการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมของกายใจในแบบชาวพุทธเดินทางอย่างสงบไปนมัสการพระพุทธรูปเรศวรมังคลาปุระ

ช่วงที่ 2 ช่วงทบทวนกิเลส กระบวนรำและการแปรแถว สื่อความหมายถึงการทบทวนจิตใจของตนเองและการรำลึกถึงมนุษย์ทั้งหลายที่ยังหลงในกิเลสตัณหา ประสบความวุ่นวายต่าง ๆ และการตกอยู่ในบ่วงของวิญญูสงสาร

ช่วงที่ 3 พบทางสว่างแห่งปัญญา กระบวนรำสื่อความหมายถึงการเดินทางสู่เส้นทางสายกลาง การระลึกรู้หนทางแห่งการหลุดพ้น การละจากกิเลสทั้งปวง พบทางสงบแห่งจิตใจ เกิดปัญญาและมุ่งสู่นิพพาน

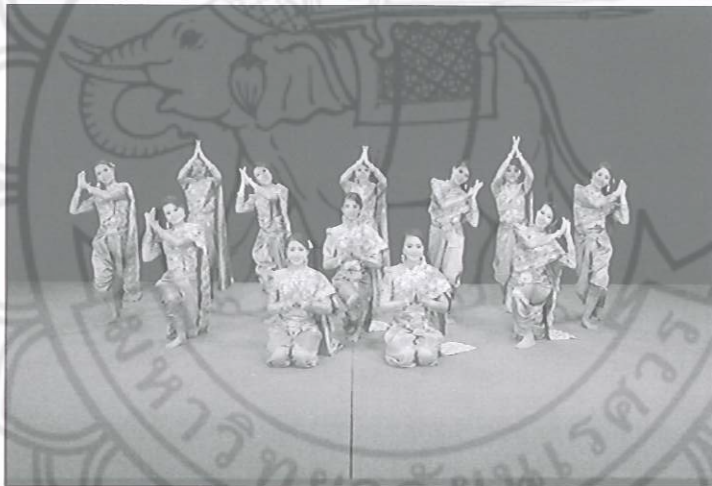
การถ่ายทอดท่ารำ

ถ่ายทอดท่ารำให้นิสิตสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย และ ถ่ายทอดการบรรเลงดนตรีไทย ให้นิสิตสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย ในเดือนกรกฎาคม และออกเผยแพร่ครั้งแรกในโครงการนเรศวรสังคีต ครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2555 และนำออกแสดงสู่สายตาประชาชนเรื่อยมา นอกจากนี้ยังได้นำการแสดงชุดนี้ไปเผยแพร่ในโครงการวัฒนธรรมเพื่อ

ฉลองงานชุมนุมชาวพุทธฯ รำลึกพุทธยันตี 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพูนภพพุทธปีที่ 56 ในวันที่ 20-29 ตุลาคม พ.ศ.2555 ณ เมืองนาคปุร์และเมืองออรังคัฏ รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ชมชาวอินเดียเป็นอย่างดี

ผู้แสดง

ผู้แสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระใช้นักแสดงหญิง จำนวน 12 คน โดยสวมบทบาทของผู้หญิงชาววังในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น สมัยรัชกาลที่ 3-4 เดินทางไปนมัสการองค์พระและได้รับธรรมเทศนาให้พ้นจากสิ่งชั่วร้าย และจากกิเลสทั้งปวง เนื่องจากรูปแบบการแสดงเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านที่นำมาประยุกต์ทำรำให้เป็นไปตามแบบแผนนาฏศิลป์ไทยมาตรฐาน ผู้แสดงจึงต้องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานการฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์ มีความชำนาญในการรำรำตามแบบแผนทางนาฏศิลป์ไทย จึงจะสามารถทำการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระได้อย่างสมบูรณ์แบบตามสุนทรียรสทางนาฏศิลป์ไทย

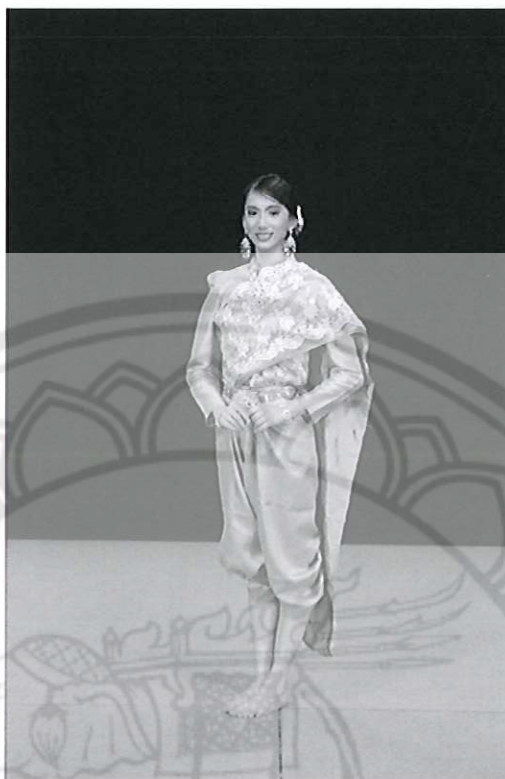

ภาพ 19 ผู้แสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ

ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนศวร

การแต่งกายของผู้แสดง

จากการศึกษาลักษณะของการแต่งกายในสมัยอยุธยา ร่วมกับแนวคิดในการประดิษฐ์ทำรำ ที่ต้องการสื่อให้เห็นถึงการแสดงที่มีความงดงามตามเอกลักษณ์ของการแสดงในขณะเดียวกันต้องแสดงให้เห็นถึงความอ่อนหวานสวยงามของสตรีชาววังที่เดินทางมานมัสการพระพุทธรูป การแต่งกายการระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระจึงมีรูปแบบคือสวมเสื้อแขนกระบอก ท่มสไบลูกไม้เฉียงทับเสื้อ นุ่งผ้าโจงกระเบน และเกล้ามวยผมทัดดอกไม้ ดังนี้

ภาพ 20 การแต่งกายระบำพหุทอชานเรศวรมังคลาปุระ
ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนเรศวร

เครื่องแต่งกายประกอบด้วย

1. เสื้อแขนกระบอก
2. ผ้าสไบ
3. ผ้าโจงกระเบน
4. เข็กรัดเอว
5. สร้อยคอ
6. ต่างหู
7. กำไลข้อมือ
8. เข็มขัดและหัวเข็มขัด
9. ดอกไม้ประดับศีรษะ

1. เสื้อแขนกระบอก มีลักษณะแบบผ่าอกยาวตลอดตัว และติดกระดุมด้วยจำนวน 5 เม็ด ส่วนสีของเสื้อเป็นสีม่วงอ่อน

ภาพ 21 เสื้อแขนกระบอก

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

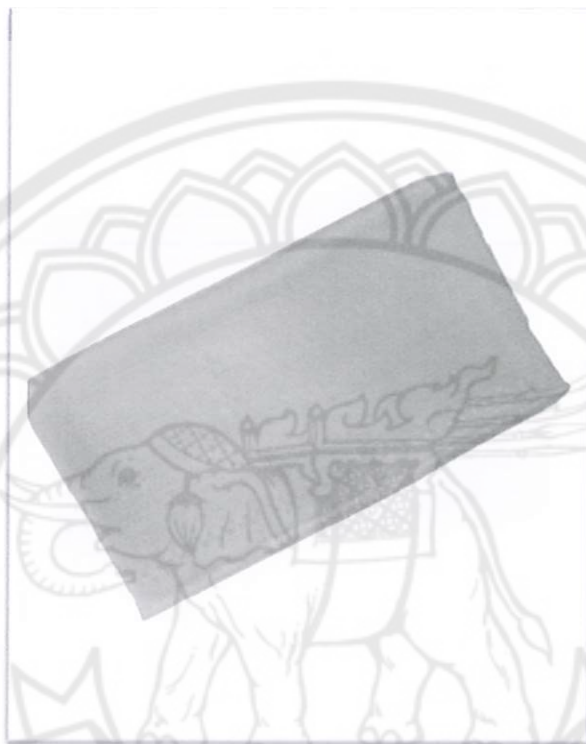
2. ผ้าสไบ ใช้ผ้าสไบสีเดียวกับเสื้อแขนกระบอกคือสีม่วงอ่อน ทัดด้วยผ้าลูกไม้ สีขาวดินทอง ใช้หมี่เจียงไหล่ทับเสื้อ โดยจะหมี่ไหล่ซ้าย ชายสไบจะห้อยไปทางด้านหลัง เพียงด้านเดียว ชายอีกด้านเก็บเข้ากับตัว

ภาพ 22 ผ้าสไบ

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

3. ผ้าโจงกระเบน มีลักษณะเป็นผ้าสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดใหญ่และยาว มีสีม่วง นวลอ่อนลายทอง ใช้ในการนุ่งเป็นโจงกระเบนจับกลีบด้านหน้าเพื่อความเรียบร้อยและ สวยงาม

ภาพ 23 ผ้าโจงกระเบน

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

4. เชือกรัดเอว เป็นผ้าดิบสีขาว มีความกว้างและยาวพอสมควร ใช้สำหรับรัดเอวทับบนผ้าโจงกระเบน เพื่อความแน่นและเพื่อป้องกันผ้าโจงกระเบนหลุด เหตุที่ใช้ผ้าดิบ เพราะผ้าไม่ม้วนตัว เนื้อผ้าไม่แข็งและนุ่มจนเกินไป มีราคาถูก หาซื้อได้ง่าย

ภาพ 24 เชือกรัดเอว

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

5. สร้อยคอ เป็นเครื่องประดับสีทอง มีลักษณะเป็นรูปดอกไม้ เพราะการแสดง พุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ เป็นการรำเกี่ยวกับศาสนา ในการไปไหว้พระทำบุญ ผู้คนจะ นิยมนำดอกไม้ไปถวายพระด้วย เครื่องประดับจึงเป็นรูปดอกไม้ แต่อาจไม่จำเป็นต้องใส่ เพียงสร้อยคอรูปดอกไม้ สามารถปรับเปลี่ยนใส่สร้อยคอในรูปแบบอื่นก็ได้ ตามความ เหมาะสม

ภาพ 25 สร้อยคอ

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

6. ต่างหู มีลักษณะเดียวกับสร้อยคอ มีลักษณะเป็นรูปดอกไม้ แต่ไม่จำเป็นต้องใส่เพียงต่างหูรูปดอกไม้ สามารถปรับเปลี่ยนใส่ต่างหูในรูปแบบอื่นก็ได้ ตามความเหมาะสม

ภาพ 26 สร้อยคอ

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

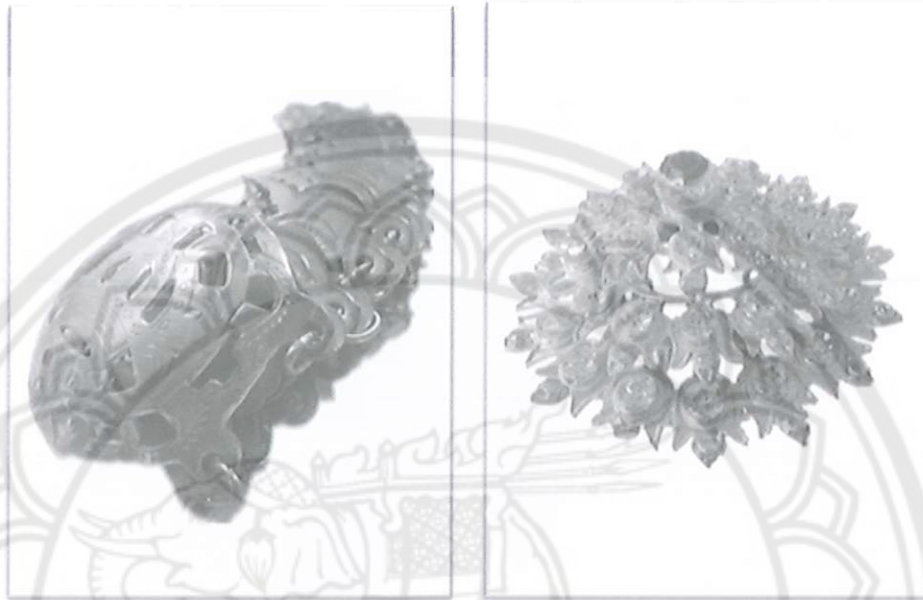
7. กำไลข้อมือ มีลักษณะเดียวกับสร้อยคอและต่างหู คือมีลักษณะเป็นรูปดอกไม้ แต่ไม่จำเป็นต้องใส่เพียงรูปแบบเดียว สามารถปรับเปลี่ยนใส่ในรูปแบบอื่นก็ได้ ตามความเหมาะสม แต่ต้องให้เข้ากับสร้อยคอและต่างหู

ภาพ 27 กำไลข้อมือ

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

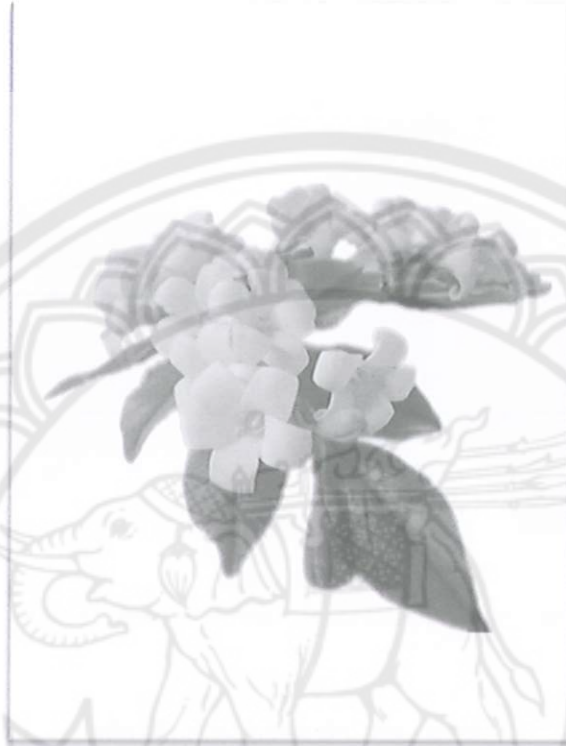
8. เข็มขัดและหัวเข็มขัด เข็มขัดและหัวเข็มขัดสามารถใช้แบบใด ลักษณะก็ได้
ตามแต่ผู้แสดงแต่ต้องเข้าคู่กับเครื่องประดับอื่นได้

ภาพ 28 เข็มขัดและหัวเข็มขัด

ที่มา: นางสาวเสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

9. ดอกไม้ประดับศิระษะ ใช้ช่อดอกแก้วสีขาว ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำคณะ
มนุษยศาสตร์ ใช้ประดับพมทางด้านซ้ายของศิระษะ

ภาพ 29 ดอกไม้ประดับศิระษะ

ที่มา: นางสาวณี บุญอินทร์ บันทึกภาพเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2555

การตกแต่งทรงผม

การตกแต่งทรงผมการแสดงระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ เป็นลักษณะการเกล้ามวยผมต่ำบริเวณท้ายทอย ทัดดอกแก้วสีขาวไว้บริเวณด้านซ้ายของมวยผม ตอนบนของศีรษะยืมแล้วหรีปิดเพื่อให้ศีรษะกลมทวย ผมด้านหน้าปาดจากศีรษะด้านขวา มาด้านซ้าย ดังภาพ

ภาพ 30 การตกแต่งทรงผมระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ
ที่มา: หน่วยทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนศวร

บทที่ 4

ทำรำ กระบวนรำ และรูปแบบการแปรแถว

นวัตกรรมการแสดง ชุด “ระบำพุทธบูชาเนศวรมังคลาปุระ” นี้ ผู้ประดิษฐ์ทำรำ ได้นำมโนทัศน์หลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาเชื่อมโยงให้มีความสอดคล้องกับทำรำ กระบวนรำ และรูปแบบการแปรแถว ทำรำต่าง ๆ ที่เรียงร้อยในการรำชุดนี้ ได้สร้างสรรค์จากแม่ท่อนในเพลงรำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย คือ เพลงช้า เพลงเร็ว และเพลงรำแม่บท ซึ่งเป็นแบบทำรำมาตรฐานทางนาฏศิลป์ไทยที่ครูอาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์นำไปใช้ในการรำตีบทหรือนำไปใช้ในการประดิษฐ์การแสดงชุดใหม่ เนื่องจากการรำชุดนี้เป็นการรำประถมนวงดนตรีพื้นบ้านมังคละที่ปรับให้มีความนุ่มนวล น่าฟัง เน้นวัตถุประสงค์ในการบรรเลงเพื่อการบูชา ดังนั้นผู้ประดิษฐ์ทำรำจึงได้นำเสนอรูปแบบการรำที่เป็นการรำเพื่อบูชาของหญิงสาวชาววัง กระบวนรำจึงมีความสุภาพ พิถีพิถัน ทำรำผสมผสานกันระหว่างการรำที่มีความประณีตแบบหลวงและการรำที่สนุกสนานในรูปแบบความเป็นพื้นบ้าน โดยแบ่งกระบวนออกรำเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมของกายใจในแบบชาวพุทธ เดินทางอย่างสงบไปนมัสการพระพุทธรูปเนศวรมังคลาปุระ ประกอบด้วยทำรำต่อไปนี้

1. ทำบัวชูฝึก - การเดินทางด้วยใจที่มั่นคง
2. ทำนมัสการ - การเดินทางด้วยใจที่นอบน้อม
3. ทำนางนอน - การเดินทางด้วยใจที่สงบ
4. ทำเบญจางคประดิษฐ์ - การน้อมกราบ ด้วยความศรัทธายิ่ง
5. ทำสอดสร้อยมาลา - การน้อมบูชา
6. ทำเสลาเล่นลม - การน้อมบูชา 4 ทิศ
7. ทำเมตตา - ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นมีความสุข
8. ทำลมพัดยอดตอง - การพัดไหวของจิต
9. ทำมูทิตา - ความยินดีที่ผู้อื่นมีความสุขในทางที่เป็นกุศล
10. ทำกรรณา (พิสมัยเรียงหมอน) - ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ช่วงที่ 2 ช่วงทบทวนกิเลส กระบวนรำและการแปรแถว สื่อความหมายถึงการทบทวนจิตใจของตนเองและการรำลึกถึงมนุษย์ทั้งหลายที่ยังหลงในกิเลสตัณหา ประสบความวุ่นวายต่าง ๆ และการตกอยู่ในปวงของวัฏสงสาร ประกอบด้วยทำรำต่อไปนี้

1. ทำกระหวัดเกล้า - จิตเริ่มไหว
2. ทำจิตไหว - จิตไหวไปมา

3. ทำทบทวนกิเลส	- ทบทวนการกระทำต่าง ๆ
4. ทำอุเบกขา	- การวางจิตเป็นกลาง
5. ทำจิตผันแปร	- จิตมีความผันแปรเสมอ
6. ทำจิตผกผัน	- ความคิดวอกวน เวียนไปมา
7. ทำไม่เที่ยง	- ทุกสิ่งไม่เที่ยง

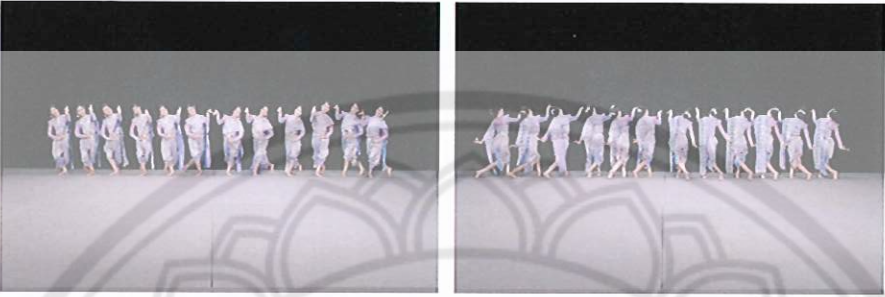
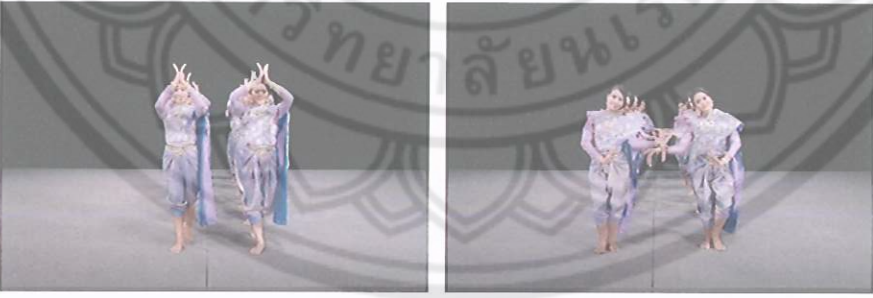
ช่วงที่ 3 พบทางสว่างแห่งปัญญา กระบวนรำลึกความหมายถึงการเดินทางสู่เส้นทางสายกลาง การระลึกรู้หนทางแห่งการหลุดพ้น การละจากกิเลสทั้งปวง พบทางสงบแห่งจิตใจ เกิดปัญญาและมั่งสุณีพพาน ประกอบด้วยทำรำ ต่อไปนี้

ทำปฏิบัติบูชา – การบูชา

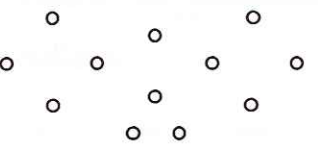
1. ทำสังสารวัฏ	- การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การเวียนว่ายตายเกิด
2. ทำสัมมาทิฐิ	- ปัญญาเห็นชอบ
3. ทำสัมมาสังกัปปะ	- ดำริชอบ
4. ทำสัมมาสติ	- การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเพลอ จิตเลื่อนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวเป็นปกติ
5. ทำวายามะ	- ความอุตสาหพยายาม ประกอบความเพียรในการกุศลกรรม
6. ทำธรรมาธิปไตย	- การถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้อง ความสมควร
7. ทำบุปผชาติ	- การบูชาด้วยดอกไม้หอม
8. ทำพุทธกุศล	- กุศลแห่งคุณงามความดี การปฏิบัติดี การปฏิบัติชอบ
9. ทำวันทา	- การแสดงความเคารพ
10. ทำมัชฌิมาปฏิบัติ	- ทางสายกลางที่พุทธศาสนิกชนควรยึดปฏิบัติ
11. ทำอภิวันทา	- การไหว้
12. ทำปุชณียะ	- เมื่อประชาชนได้ปฏิบัติหลักธรรม คำสอนของพระพุทธองค์แล้ว จะยังผลให้เป็นบุคคลที่น่านับถือ

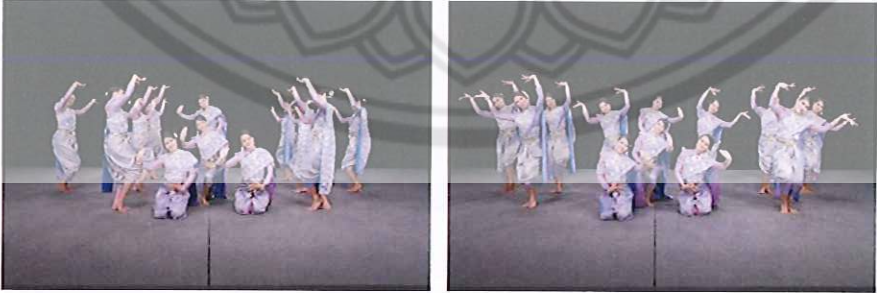
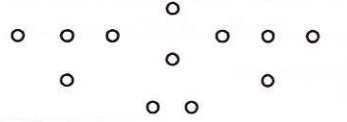
ผู้สร้างสรรค์ขอนำเสนอทำรำ กระบวนรำ และการรูปแบบแปรแถว ในลักษณะของตารางดังนี้

ตาราง 1 แสดงท่าร่ำรำกระบี่พุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ช่วงที่ 1 การเตรียมความพร้อม

1		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สรภัญญะ	○○○○○○ ○○○○○○ → ←	1. ทำบัวชูฝึก นักแสดงเคลื่อนตัวออกมาคนละด้านของเวที มือในหยิบจับแล้วเดินมือขึ้นตั้งวงบัวบาน มือนอกตั้งวงล่าง ก้าวไขว้เท้านอก ขยับเท้าเคลื่อนตัวออกมา เอียงนอก 2. หันตัวกลับหลัง มือในหยิบจับแล้วเดินมือขึ้นตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับส่งหลัง ก้าวไขว้เท้านอก เอียงนอก ปฏิบัติท่าที่1-2 สลับกัน
2		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สรภัญญะ	○ ○ ○○ ○○ ○○○ ○○○ ○○○ ○○○ ○ ○	1. มือทั้งสองพนมมือระดับอก แล้วเดินมือพนมระดับแง่ศีรษะ เดินย่อเท้าขึ้นมาด้านหน้าเวที หน้าตรง ทำสลับ 2. ทำปาดมือ โดยมือในแบหงายปลายนิ้วตกระดับเอว มือนอกตั้งวงล่าง จรดเท้านอกเอียงใน รั้งวนเพื่อไปตั้งซุ่ม

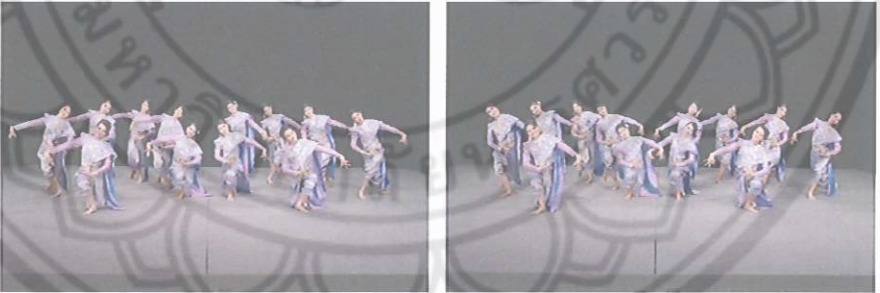
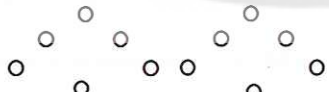
3		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สรภัญญะ		<ol style="list-style-type: none"> 1. ตั้งขุ่มในท่าพนมมือไหว้ นักแสดง 2 คน หน้าพนมมือระหว่างอก นั่งทับสันเท้า หน้าตรง 2. แถวที่ 2 คนกลางพนมมือระหว่างอก ตั้งเข้าขวา หน้าตรง สองคนซ้ายขวา พนมมือไว้ด้านข้างหู (ด้านนอกคู่) ตั้งเข้านอก เอียงศีรษะด้านนอก 3. แถวยืน 4 คน ปฏิบัติเหมือนแถว 2 แต่ยืนขึ้น 4. แถวยืน 3 คนหลัง พนมมือชูขึ้นเหนือศีรษะ ก้าวเท้าซ้าย หน้าตรง
3 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สรภัญญะ		<p>กราบ 3 ครั้ง</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สามคนกลาง พนมมือ นั่งคุกเข่า หน้าตรง 2. นักแสดงที่เหลือ พนมมือ ตั้งเข้านอก หน้าตรง

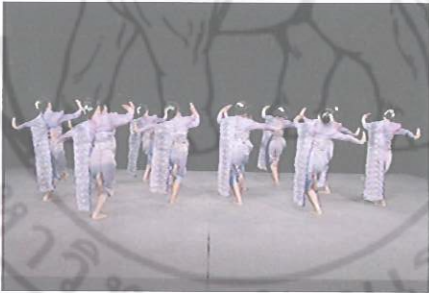

4		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		<p>1. สองคนหน้ามือขวาวงบน มือซ้ายจับ หงายระดับชายพก(ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง) คุกเข่า เอียงศีรษะด้านขวา คนกลางปฏิบัติ ทำเดียวกัน แต่ตั้งเข่าซ้าย คนหลังปฏิบัติทำ เดียวกัน ยืนก้าวหน้าเท้าซ้าย ทำสลับกัน 4 ครั้ง</p> <p>2. กลุ่มยืนแบ่งเป็น ข้างละ 4 ทันหน้าออก ด้านข้าง (กลุ่มด้านขวา) มือซ้ายแบหงาย มือขวาจับปรก เหนือศีรษะ จรดเท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย นับ 1 จากนั้น ก้าวเท้า ที่จรด นับ 1-2-3 จรดเท้าซ้าย นับ 2 มือปฏิบัติเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนข้างกัน</p> <p>3. (กลุ่มด้านซ้าย) ปฏิบัติเหมือนกลุ่มขวาแต่ สลับข้างกัน</p>
4 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		ปฏิบัติตามจังหวะ และแปรแถวตามภาพ

5		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม่มี		<ol style="list-style-type: none"> 1. มือขวาตั้งวงที่ฐานไหล่ มือซ้ายจับหลังคู่หน้า ตั้งเข้าซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย 2. แฉวยืน มือปฏิบัติเหมือนกันยกเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย 3. ส่งจับหลังออกเป็นวงบน มือขวาจับหลังยกเท้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา
6		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม่มี		<ol style="list-style-type: none"> 1. มือซ้ายจับหงายด้านหน้า มือขวาจับหลังก้าวเท้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา 2. ม้วนจับซ้ายไปตั้งวงบน มือขวาจับหลังก้าวเท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย

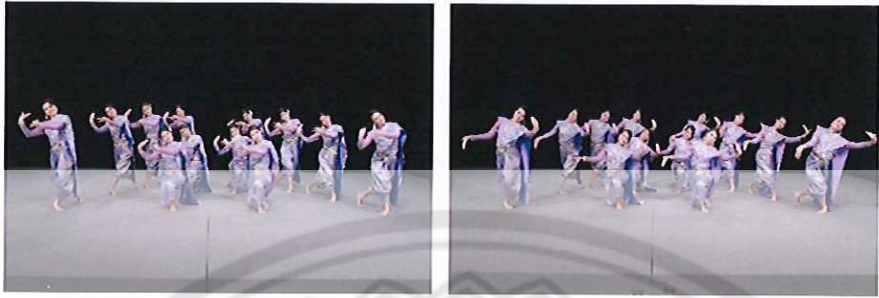

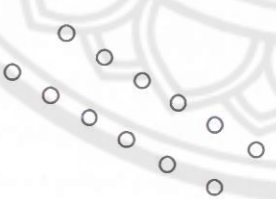
7		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		<p>มือนอกจับคว่ำ มือในตั้งวงมือทั้งสองข้างคู่กันระดับอกแขนงอเล็กน้อย แล้วปล่อยจับนอกออกพลิกมือขึ้นเป็นตั้งวงบน มือซ้ายจับส่งหลัง ย่ำเท้าตามจังหวะ หมุนตัวกลับมาด้านหน้า (แบ่งผู้แสดงออกเป็น 2 ฝั่ง)</p>
กระบวนท่ารำที่ 7(ต่อ) กามะปาทาน		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		<p>มือทั้งสองข้างจับหงายระดับอก เอียงศีรษะด้านขวา ม้วนจับออกมือขวาตั้งวงบน มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ เอียงศีรษะด้านซ้าย ย่ำเท้าขวา ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา แล้วยกเท้าซ้าย</p>

ตาราง 2 แสดงท่าร่ำรำกระบ้ำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ช่วงที่ 2 ทบทวนกิเลส

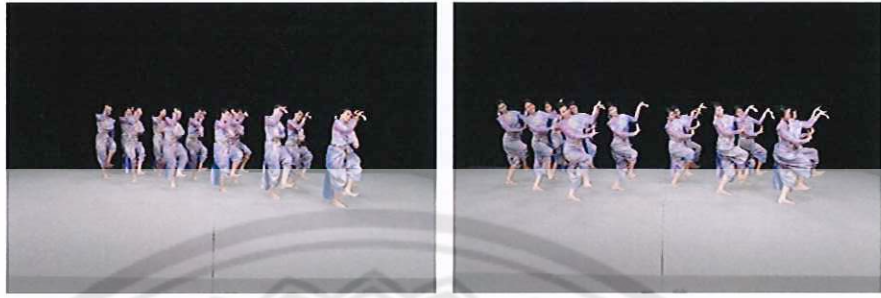

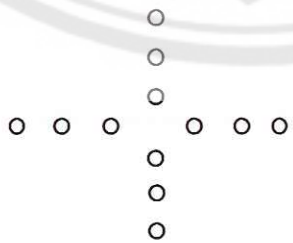
8		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม่มี		<p>มือนอกตั้งวงพิเศษ มือในจับคว่ำมือทั้งสองคู่กันระดับกลางศีรษะแยกกันเล็กน้อย ตั้งเข่า นอก เอียงศีรษะด้านนอก (4 คนกลาง) แล้วม้วนมือนอกเป็นจับคว่ำ มือในม้วนจับออกเป็นตั้งวงพิเศษ เอียงศีรษะด้านใน นักแสดงที่ยืน ก้าวไขว้เท้านอก ปฏิบัติสลับกัน 2 ครั้ง</p> <p>หมายเหตุ แบ่งนักแสดงเป็น 2 ฝั่ง</p>
8 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม่มี		<ol style="list-style-type: none"> 1. มือนอกตั้งวงล่างมือในปาดมือออกด้านข้างแล้วจับคว่ำตึงมือจับขึ้นแขนตึง เอียงศีรษะด้านวงล่าง 2. แล้วเปลี่ยนข้างปาดมือนอกออกด้านข้างแล้วจับคว่ำตึงมือจับคว่ำขึ้นแขนตึง มือในปล่อยจับออกเป็นตั้งวงล่าง เอียงศีรษะด้านวงล่าง ทำสลับกัน 4 ครั้ง <p>เท่าปฏิบัติเหมือนเดิม</p>

๑		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		<p>ผู้แสดงทั้งสองฝั่ง หันหน้าออกด้านนอก มือทั้งสองข้างจับคว่ำคู่กันระดับหน้าอกแขนงอแล้ว ก้าวเท้านอก เอียงศีรษะด้านใน นับ 1 - 2</p>
๑ (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		<p>คล้ายจับออกด้านข้างจากนั้นพลิกมือทั้งสองข้างขึ้น มือในตั้งวงบน มือนอกตั้งวงแขนตึงระดับไหล่ ย่ำเท้า 3- 4 จังหวะที่ 5 ยกเท้านอก เอียงศีรษะด้านนอก(หันด้านหลัง)</p>

10		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		มือนอกจับคว่ำแขนตั้งระดับไหล่ มือในจับคว่ำระดับชายพกก้าวเท้านอกนับ 1 เอียงศีรษะด้านนอก ก้าว 2-3-4 หมุนเข้าด้านในหันตัวมาด้านหน้า จังหวะที่ 5 มือในจับคว่ำแขนตั้งระดับไหล่ มือนอกจับคว่ำระดับชายพกก้าวเท้าใน เอียงศีรษะด้านใน
11		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาตั้งวงระดับศอก ข้างมือซ้าย ก้าวเท้าใน เอียงศีรษะด้านนอก แล้วเลื่อนตั้งวงมือขวาขึ้นวนข้ามศีรษะมาทางด้านขวาพลิกมือลงเป็นมือแบหงายปลายนิ้วตกแขนงระดับเอว มือซ้ายม้วนจับออกเป็นตั้งวงบน (ท่าพาลา) เอียงศีรษะด้านขวา <u>เท้า</u> นั่งตั้งเข่า

11 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
ไม้สี่		ปฏิบัติท่าเดิม แต่คนละด้าน อีก 1 จังหวะใหญ่
12		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สาธิตกาสิมดง		<ol style="list-style-type: none"> มือซ้ายแบหงายปลายนิ้วตักแขนงอข้างลำตัวมือขวาจับคว่ำระดับชายพก โยยกเท้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาปล่อยจับออกเป็นมือแบหงายปลายนิ้วตักแขนงอข้างลำตัว โยยกเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย ปฏิบัติ ข้อ 1 และ 2 สลับกันจำนวน 14 จังหวะ

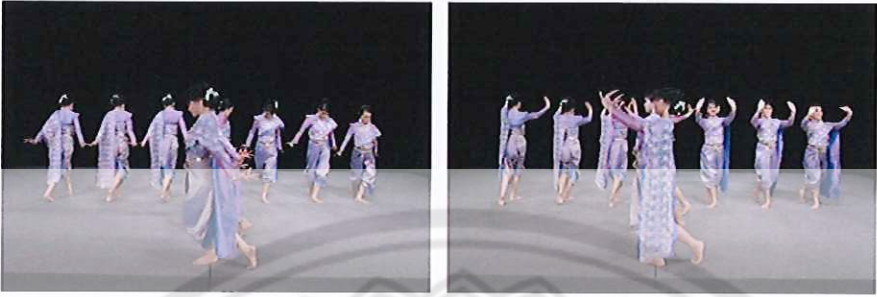

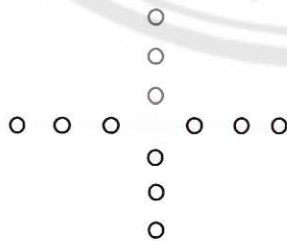
13		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สาธิตกาสิมดง		<p>1. มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับหงายข้างมือ ขวาระดับข้อศอก ย่ำเท้าขวา ย่ำเท้าซ้าย ย่ำ เท้าขวา ยกเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย</p> <p>2. พลิกมือขวาเป็นตั้งวงเทิดมือซ้ายม้วนจับ ออกเป็นตั้งวงต่อข้อศอกมือขวา ยกเท้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา ย่ำเท้าซ้าย แล้วยกเท้าขวา</p> <p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 12 จังหวะ</p>
13 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สาธิตกาสิมดง		<p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 12 จังหวะ แปรแถว ดังภาพ</p>

14		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สาธิตาลีมดง	<p>○</p> <p>○</p> <p>○</p> <p>○ ○ ○ ○ ○ ○ ○</p> <p>○</p> <p>○</p> <p>○</p>	<p>1. มือทั้งสองตั้งวง มือขวาระดับวงบน มือซ้ายอยู่ข้างศอกมือขวาย่ำเท้าขวา ซ้าย จีบคว่ำแขนงระดับไหล่ มือซ้ายจีบคว่ำแขนงอยู่ระดับข้อศอกข้างมือขวา แล้วพลิกมือขวาขึ้นเป็นจีบปรกข้าง มือขวาจีบหงายแขนงอยู่ระดับข้อศอกข้างมือขวา วางหลังเท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย</p> <p>2. เลื่อนมือมือสองข้างมาด้านซ้ายม้วนมือจีบออกเป็นมือซ้ายตั้งวงบนมือขวาตั้งวงอยู่ระดับข้อศอกข้างมือซ้าย หักข้อมือเข้าหาลำตัวเบาๆตามจังหวะ ก้าวเท้าขวามาไขว้ด้านหน้าเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>3. มือทั้งสองข้างจีบคว่ำแขนงอย่างลำตัวระดับไหล่ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง ก้าวไขว้เท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย คลายจีบออกเป็นมือซ้ายตั้งวงเทิดอยู่ระดับแก้มศีรษะมือขวาแบหงายปลายนิ้วตกแขนงระดับไหล่ วางหลังด้วยเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา</p>

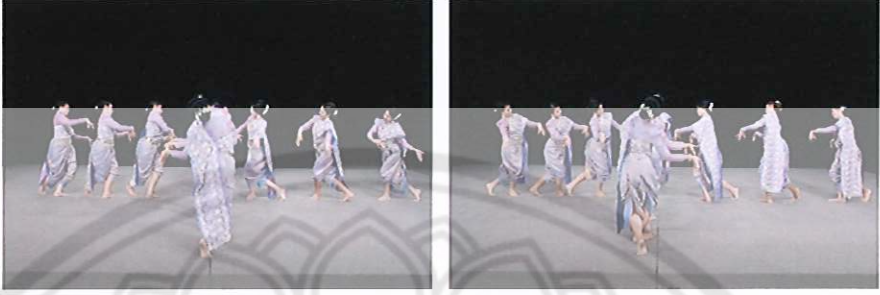

14 (ต่อ)

เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
สาธิตกาฬิมดง		<p>3. มือทั้งสองข้างจับคว่ำแขนงอข้างลำตัว ระดับไหล่ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง ก้าวไขว้เท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย คลายจีบ ออกเป็นมือซ้ายตั้งวงเทิดอยู่ระดับแก้มศีรษะ มือขวาแบหงายปลายนิ้วตกแขนงอระดับไหล่ วางหลังด้วยเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>4. แขนงมือทั้งสองข้างออกเป็นมือซ้ายตั้งวงบน ย่ำเท้าซ้าย - ขวา มือขวาตั้งวงกลาง ก้าวไขว้เท้าซ้ายแล้วกระทุ้งเท้าขวาวางหลัง เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>ปฏิบัติท่า 1-4 อีก 1 ชุด</p>

15		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
คางคกเข็ดเขี้ยว (ตัด)		<p>1. มือทั้งสองข้างจับหงายแขนงอข้างลำตัว แล้วส่งหลังแขนตึง ถอนเท้าขวา ก้มศีรษะ ลงตามมือทั้งสองข้าง</p> <p>2. จากนั้นเลื่อนมือขึ้นปล่อยจับออกทั้งสองข้างเป็นตั้งวงบน หน้าตรง เยกหน้าขึ้น ก้าวหน้าเท้าซ้ายแล้วก้าวหน้าเท้าขวา</p> <p>ปฏิบัติทำ 1-2 สลับกัน 16 จังหวะ เดินเป็นวงทวนเข็มนาฬิกา</p>
15 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
คางคกเข็ดเขี้ยว (ตัด)		<p>จังหวะที่ 16 มือทั้งสองข้างตั้งวงบน หน้าตรง เยกหน้าขึ้น เท้าขวา ก้าวหน้าผู้แสดงยึดตัวขึ้น</p>

ตาราง 3 แสดงท่าร่ำระบำพุทธบูชาเนศวรมังคละปุระ ช่วงที่ 3 พบทางสว่างแห่งปัญญา

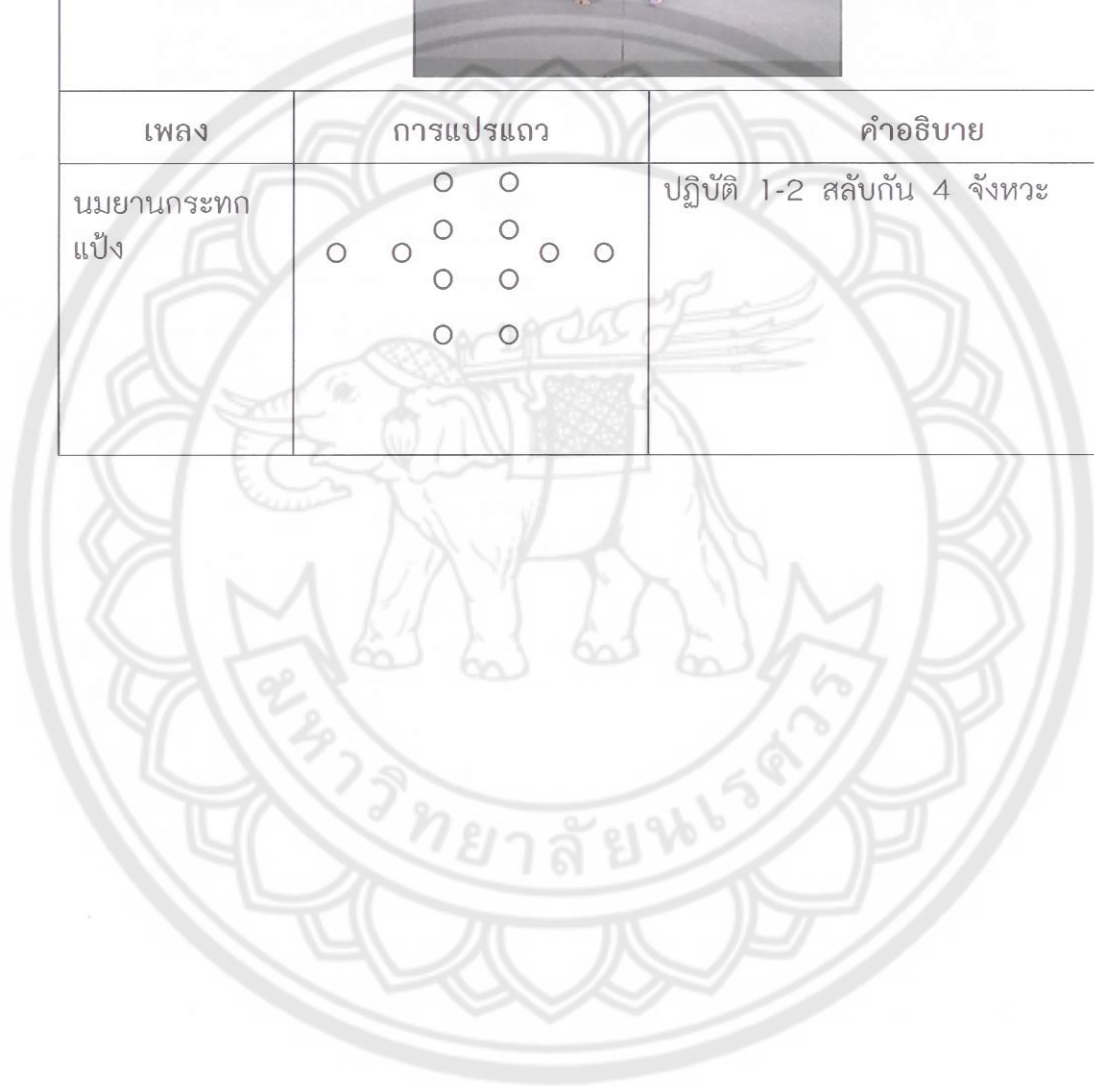
16		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
นมยานกระทก แป้ง	<p style="text-align: center;">○</p> <p style="text-align: center;">○</p> <p style="text-align: center;">○</p> <p style="text-align: center;">○ ○ ○ ○ ○ ○ ○</p> <p style="text-align: center;">○</p> <p style="text-align: center;">○</p> <p style="text-align: center;">○</p>	<p>1. มือขวาจับเข้าหาลำตัวอยู่ระดับปาก มือซ้ายตั้งวงบน ถอนเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย</p> <p>2. ม้วนจับมือขวาออกเป็นตั้งวงระดับปาก มือซ้ายพลิกมือลงเป็นมือแบหงายปลายนิ้ว ตก ก้าวหน้าเท้าขวา โย้ตัวไปด้านหน้า เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ</p>
16 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
นมยานกระทก แป้ง	<p style="text-align: center;">○ ○</p> <p style="text-align: center;">○ ○ ○ ○ ○ ○ ○</p> <p style="text-align: center;">○ ○</p>	<p>1. มือขวาดั้งวงบน มือซ้ายแบหงายปลายนิ้วตก แขนตั้ง ทอดปลายแขนลงเล็กน้อย ย่ำเท้าขวา ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา แล้วยกเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>2. มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาแบหงายปลายนิ้วตก แขนตั้ง ทอดปลายแขนลงเล็กน้อย ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา ย่ำเท้าซ้าย แล้วยกเท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย</p> <p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ</p>

17		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
นมนานกระทก แป้ง		<p><u>ฝั่งคู่ด้านข้าง</u> <u>ฝั่งด้านซ้าย</u></p> <p>1. มือขวาจับปรกข้างมือซ้ายตั้งวงกลาง แล้วม้วนมือขวาจับเป็นตั้งวงบนมือซ้าย พลิกเป็นมือแบหงายปลายนิ้วตกแขนงอ ระดับเอว(ท่าพาลา) ย่ำเท้าขวา ซ้าย ขวา และเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>2. มือซ้ายจับปรกข้างมือขวาตั้งวงกลาง แล้วม้วนมือซ้ายจับเป็นตั้งวงบนมือขวา พลิกเป็นแบหงายปลายนิ้วตกแขนงอ ระดับเอว(ท่าพาลา) ย่ำเท้า ซ้าย ขวา ซ้าย และเท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย</p> <p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ</p> <p><u>ฝั่งด้านขวา</u> ปฏิบัติเหมือนฝั่งด้านซ้าย แต่คนละข้างกัน</p> <p><u>ฝั่งแถวคู่ตรงกลาง</u></p> <p>1. มือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายจับหงาย ระดับชายพก ย่ำเท้าขวา ย่ำเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา แล้วม้วนจับออกเป็น มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายตั้งวงล่าง ย่ำเท้าขวา แล้วแตะจุมกเท้าซ้าย แล้วพลิกมือซ้าย ลงแบหงาย ปลายนิ้วตก พลิกมือซ้ายขึ้น - ลง ตามจังหวะ เตะเท้าซ้ายตามจังหวะ ลักคอปไปมาตามจังหวะ</p> <p>2. มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาจับหงาย ระดับชายพก ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา เอียงศีรษะด้านซ้าย แล้วม้วนจับออกเป็น มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาตั้งวงล่าง ย่ำเท้าซ้าย แล้วแตะจุมกเท้าขวา แล้วพลิกมือขวา ลงแบหงาย ปลายนิ้วตก พลิกมือขวาขึ้น - ลง ตามจังหวะ เตะเท้าขวาตามจังหวะ ลักคอปไปมาตามจังหวะ</p>

17 (ต่อ)

เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
นมยานกระตก แป้ง	○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○	ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ

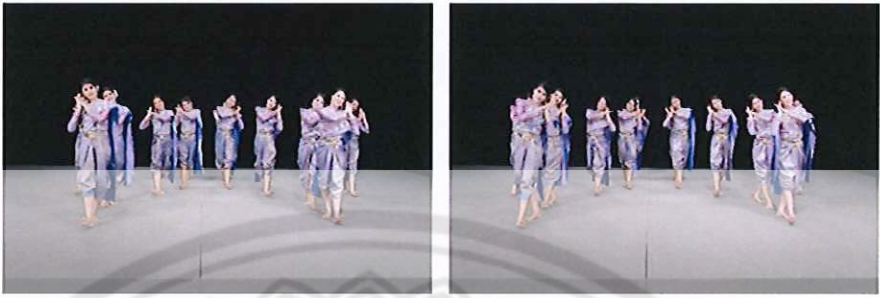

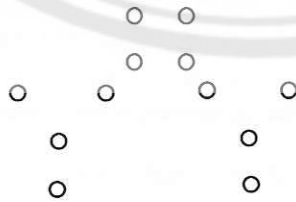

18		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p><u>ฝั่งซ้าย</u></p> <ol style="list-style-type: none"> มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาจับปรกข้าง ถอนเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา ซ้อนมือซ้ายเป็นจับหงายระดับชายพก มือขวาม้วนจับออกเป็นตั้งวงบน ก้าวเท้า ขวา เอียงศีรษะด้านขวา (ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ แล้วปฏิบัติ 3 หนึ่ง จังหวะ นับเป็น 1 ชุด) เลื่อนมือซ้ายขึ้นมาระดับปาก มือขวา ตั้งวงบน คลายจับมือซ้ายออกเป็นมือแบ หงายปลายนิ้วตก พลิกมือ เป็นตั้งวงระดับ ปาก มือขวาจับคว่ำ พลิกมือเป็นวงเทิด ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง ก้าวไขว้เท้าขวา วางหลังเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านขวา (ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ แล้ว ปฏิบัติ 3 หนึ่งจังหวะ นับเป็น 1 ชุด ปฏิบัติรวม 2 ชุด) <p><u>ฝั่งขวา</u></p> <p>ปฏิบัติเหมือนฝั่งซ้ายแต่ตรงข้ามกัน</p>

18 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>(ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 4 จังหวะ แล้วปฏิบัติ 3 หนึ่งจังหวะ นับเป็น 1 ชุด ปฏิบัติรวม 2 ชุด)</p> <p><u>ฝั่งขวา</u></p> <p>ปฏิบัติเหมือนฝั่งซ้ายแต่ตรงข้ามกัน</p>
19		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>1. มือนอกจับคว่ำระดับชายพก มือในจับหงายแขนงอข้างลำตัวประเท้านอก เอียงศีรษะด้านใน เดินมือในขึ้นเป็นจับปรกหน้า มือนอกจับหงายระดับชายพก ก้าวเท้านอก เอียงศีรษะด้านนอก สอดจับมือนอกขึ้นเดินจับมือในลงสวนกัน (ทำร้อยดอกไม้)</p>

19 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>2. มือนอกเป็นวงเทิด มือในจับคว่ำแขนตั้งระดับไหล่ ก้าวเท้าใน เอียงศिरษะด้านใน</p> <p>3. มือนอกจับปรกข้าง มือในตั้งวงแขนตั้งระดับไหล่ หนักเท้าหลัง ลักค่อ แล้วม้วน มือนอกออกเป็นตั้งวงบน มือขวาซ้อนมือจับหงายแขนตั้งระดับไหล่ หนักเท้าหน้า ลักค่อทำสลับกันไปมา 12 จังหวะ</p>
20		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>1. มือนอกตั้งวงบน มือในจับหงายระดับชายพก ค่อย ๆ ปาดมือนอกออกไปด้านข้าง ย่ำเท้าตามจังหวะ 1-2-3-4 เอียงข้างมือวาง</p> <p>2. มือในตั้งวงบน มือนอกจับหงายระดับชายพก ค่อย ๆ ปาดมือในออกไปด้านข้าง ย่ำเท้าตามจังหวะ 1-2-3-4 เอียงข้างมือวาง</p> <p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน จนกระทั่งได้ยินกลองบากล</p>

21		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>1. มือทั้งสองข้างพนมมือเปิดปลายนิ้วมืออยู่ระดับข้างศีรษะด้านนอก ย่ำเท้าใน วางสันเท้าใน เอียงศีรษะด้านนอก</p> <p>2. แล้วเลื่อนมือมือพนมอยู่ข้างศีรษะด้านใน ย่ำเท้าใน วางสันเท้าใน เอียงศีรษะด้านใน สลับกันไปมาตามจังหวะ</p> <p>ปฏิบัติ 1-2 สลับกัน 15 จังหวะ (หมุนรอบตัว)</p>
21 (ต่อ)		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>จังหวะที่ 16 พนมมือหว่างอก ก้มศีรษะลงเล็กน้อย</p> <p>แถวนี้ ตั้งเข่าซ้าย</p> <p>แถวอื่นเหลื่อมเท้าขวา</p>

22		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>1. มือซ้ายแบหงายปลายนิ้วตกแขนงอข้างลำตัวระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงกลาง ถอนเท้าซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย แล้ว</p> <p>2. พลิกมือซ้ายขึ้นเป็นตั้งวงบน มือขวาจับคว่ำตึงชายสไบแขนตั้งระดับไหล่ ก้าวเท้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>วิ่งลงตามจังหวะแปรแถวตั้งรูป</p>
23		
		
เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>1. มือซ้ายพลิกมือลงเป็นมือแบหงายปลายนิ้วตกแขนงอระดับไหล่ ขอยเท้า เอียงศีรษะด้านซ้าย แล้วเลื่อนมือซ้ายพลิกมาตั้งวงอยู่ที่ไหล่ข้างขวา มือขวาจับคว่ำตึงชายสไบแขนตั้งระดับไหล่ ถอยเท้าซ้ายลงตั้งเข้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา</p> <p>2. มือทั้งสองพนมมืออยู่ข้างศีรษะด้านซ้าย ลดตัวลงนั่งพับเพียบด้านซ้าย เอียงศีรษะด้านซ้าย</p>

24

เพลง	การแปรแถว	คำอธิบาย
		<p>มือซ้ายพลิกมือลงเป็นมือขวาแบหงายปลายนิ้วตกแขนงอระดับไหล่ เอียงศีรษะด้านซ้าย แล้วเลื่อนมือซ้ายพลิกมาตั้งวางอยู่ที่ไหล่ข้างขวา มือขวาจับคว่ำตึงชายสไบแขนตึงระดับไหล่ ตั้งเข้าขวา เอียงศีรษะด้านขวา ลูกขึ้น ยืน ยึดยุบขอยเท้า</p>

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการนวัตกรรมการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรม ชุด “ระบำพุทธบูชา นเรศวรมังคลาปุระ” เป็นโครงการทางด้านศิลปวัฒนธรรมไทยที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของอาจารย์สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทยและสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลสำคัญเพื่อดำเนินการสร้างสรรค์ดนตรีและกระบวนรำขึ้นใหม่ ในโอกาสที่มหาวิทยาลัยนเรศวรได้จัดสร้างพระพุทธรูปปางลีลาอันเป็นศิลปกรรมแบบสุโขทัย นามว่าพระพุทธรนเรศวรมังคลาปุระ ซึ่งได้ทำพิธีอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พุทธมณฑลจังหวัดพิษณุโลก และในฐานะที่มหาวิทยาลัยนเรศวรมีหลักสูตรการเรียนการสอนด้านดุริยางคศาสตร์และนาฏศิลป์ไทย คณะอาจารย์จึงได้สร้างสรรค์ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นการแสดงเพื่อเป็นพุทธบูชา และเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์สองพระองค์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ อีกทั้งเพื่อให้ชาวไทยได้สักการบูชาและเป็นการระลึกถึงพระมหากษัตริย์ของไทยที่ทรงเสียสละและอุทิศตน ทำให้มีชาติไทยมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งนอกจากความสำคัญในการสร้างสรรค์ที่กล่าวมาแล้วนั้น โครงการนี้ยังมีวัตถุประสงค์หลักที่ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง คือ

1. เพื่อเป็นการสร้างนวัตกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นผลงานประจำมหาวิทยาลัย
2. เพื่อเป็นการนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการประดิษฐ์ชุดการแสดง
3. เพื่อเป็นการเผยแพร่มหาวิทยาลัยผ่านการแสดงทางด้านศิลปวัฒนธรรม

การดำเนินงาน

- ก. การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและสื่อต่างๆ
  1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของการจัดสร้างพระพุทธรนเรศวรมังคลาปุระ
  2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง
  3. ทำนองเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง
  4. แม่ท่าและความหมายในแม่ท่าของรำแม่บทใหญ่
  5. การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ที่เกี่ยวข้อง

ข. จัดประชุมผู้ดำเนินงานฝ่ายนาฏศิลป์และดนตรี เพื่อหาข้อสรุปถึงแนวทางดนตรีและนาฏยประดิษฐ์ที่ตรงกัน

ผลงาน

จากความร่วมมือร่วมใจการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ทำให้ได้ข้อมูลอันสอดคล้องกับรูปแบบการแสดงรำพุทธบูชา นเรศวรมังคลาปุระ ดังข้อสรุปต่อไปนี้

1. การจัดสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องมั่งคลาปุระ โดยการสืบค้นข้อมูลการริเริ่มสร้างพระพุทธรูปจากเอกสารและสื่อที่เผยแพร่โดยมหาวิทยาลัยนเรศวรและคณะทำงานเพื่อกำหนดชื่อชุดการแสดง การสร้างสรรค์ท่ารำ การแปรแถว แนวการสร้างสรรค์ดนตรีและเครื่องแต่งกาย

2. การศึกษาหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับดนตรีและกระบวนรำ ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาหลักกรรมสำหรับพุทธศาสนิกชน ได้แก่ อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และสังสารวัฏ

3. ทำนองเพลงและวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงใช้วงมั่งคละ ดนตรีพื้นบ้านบรรเลงประกอบการแสดง โดยบรรเลงเพลงต่อไปนี้

3.1 เพลงสรภัญญะ สื่อถึงการสรรเสริญ นอบน้อมในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การดับทุกข์และความสงบ

3.2 เพลงไม้สี่ สื่อถึงการบูชาครู การไหว้ครู เป็นสัญลักษณ์แห่งการมงคลทั้งปวง

3.3 เพลงสาธิตาลิมดง เนื่องจากความพิเศษของการดำเนินทำนองและลักษณะของไม้กลองที่มีทำนองกระชั้น กระตักบ้างในบางช่วง จึงสื่อถึงความหลุดพ้นการวนอยู่ในกองทุกข์ทั้งมวล

3.4 เพลงคางคกเข็ดเขี้ยว สื่อถึงสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด

4. ท่ารำและกระบวนรำ และรูปแบบการแปรแถว จากการศึกษาที่ผู้สร้างสรรค์ได้น้อมนำหลักพุทธธรรมต่างๆ ทั้ง 3 ประเภท มาเชื่อมโยงให้มีความสอดคล้องกับดนตรี ท่ารำ กระบวนรำ และรูปแบบการแปรแถว เป็นการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงการเวียนว่ายตายเกิดทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข อีกทั้งท่ารำต่างๆ ที่เรียงร้อยในการรำชุดนี้ ได้สร้างสรรค์จากท่าธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ท่าที่สอดคล้องกับหลักธรรมและแม่ท่าในเพลงรำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย คือ เพลงช้า เพลงเร็ว และเพลงรำแม่บท ประกอบวงดนตรีพื้นบ้านมั่งคละที่ปรับให้มีความนุ่มนวล น่าฟัง เน้นวัตถุประสงค์ในการบรรเลงและการรำของหญิงสาวชาววังเพื่อการบูชากระบวนรำจึงมีความสุภาพ พิถีพิถัน ท่ารำผสมผสานกันระหว่างการรำที่มีความประณีตแบบหลวงและการรำที่สนุกสนานในรูปแบบความเป็นพื้นบ้าน โดยแบ่งกระบวนรำเป็น 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 การเตรียมความพร้อม เป็นการเตรียมความพร้อมของกายใจในแบบชาวพุทธ เดินทางอย่างสงบไปนมัสการพระพุทธรูปทรงเครื่องมั่งคลาปุระ ประกอบด้วยท่ารำต่อไปนี้

1. ท่าบัวชูฝัก	- การเดินทางด้วยใจที่มั่นคง
2. ท่านมัสการ	- การเดินทางด้วยใจที่นอบน้อม
3. ท่านางนอน	- การเดินทางด้วยใจที่สงบ
4. ท่าเบญจางคประดิษฐ์	- การน้อมกราบ ด้วยความศรัทธาอย่างยิ่ง
5. ท่าสอดสร้อยมาลา	- การน้อมบูชา
6. ท่าเสลาเล่นลม	- การน้อมบูชา 4 ทิศ

7. ท่าเมตตา	- ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นมีความสุข
8. ท่าลมพัดยอดดอ	- การพัดไหวของจิต
9. ท่ามุทิตา	- ความยินดีที่ผู้อื่นมีความสุขในทางที่เป็นกุศล
10. ท่ากรุณา (พิสมัยเรียงหมอน)	- ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ช่วงที่ 2 ช่วงทบทวนกิเลส กระบวนรำและการแปรแถว สื่อความหมายถึงการทบทวนจิตใจของตนเองและการรำลึกถึงมนุษย์ทั้งหลายที่ยังหลงในกิเลสตัณหา ประสบความรุ่มรวยต่าง ๆ และการตกอยู่ในบ่วงของวัฏสงสาร ประกอบด้วยท่ารำ ต่อไปนี้

1. ท่ากระหวัดเกล้า	- จิตเริ่มไหว
2. ท่าจิตไหว	- จิตไหวไปมา
3. ท่าทบทวนกิเลส	- ทบทวนการกระทำต่างๆ
4. ท่าอุเบกขา	- การวางจิตเป็นกลาง
5. ท่าจิตผันแปร	- จิตมีความผันแปรเสมอ
6. ท่าจิตผกผัน	- ความคิดวอกวน เวียนไปมา
7. ท่า ไม่เที่ยง	- ทุกสิ่งไม่เที่ยง

ช่วงที่ 3 พบทางสว่างแห่งปัญญา กระบวนรำสื่อความหมายถึงการเดินทางสู่เส้นทางสายกลาง การระลึกถึงหนทางแห่งการหลุดพ้น การละจากกิเลสทั้งปวง พบทางสงบแห่งจิตใจ เกิดปัญญาและมุ่งสู่นิพพาน ประกอบด้วยท่ารำต่อไปนี้

1. ท่าปฏิบัติบูชา	- การบูชา
2. ท่าสงสารวัฏ	- การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การเวียนว่ายตายเกิด
3. ท่าสัมมาทิฐิ	- ปัญญาเห็นชอบ
4. ท่าสัมมาสังกัปปะ	- ดำริชอบ
5. ท่าสัมมาสติ	- การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ จิตเลื่อนลอย ดำรงอยู่ด้วยความรู้ตัวเป็นปกติ
6. ท่าวายามะ	- ความอุตสาหพยายาม ประกอบความเพียร ในการกุศลกรรม
7. ท่าธรรมาธิปไตย	- การถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้อง ความสมควร
8. ท่าบุปผชาติ	- การบูชาด้วยดอกไม้หอม
9. ท่าพุทธกุศล	- กุศลแห่งคุณงามความดี การปฏิบัติดี การปฏิบัติชอบ
11. ท่าวันทา	- การแสดงความเคารพ

12. ท่ามัชฌิมาปฏิปทา	- ทางสายกลางที่พุทธศาสนิกชนควรยึดปฏิบัติ
13. ท่าอภิวันทา	- การไหว้
14. ท่าปุชฌิยะ	- เมื่อประชาชนได้ปฏิบัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์แล้ว จะยังผลให้เป็นบุคคลที่น่านับถือ

รูปแบบการแปรแถว

ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบแถวในรูปแบบต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักธรรมที่ได้ศึกษาค้นคว้ามา ดังนี้

1. แถวตรงแนวนอน แสดงถึงความแน่วแน่ เทียบตรงของจิตใจ
2. แถวตอนคู่ มีผู้แสดงเคลื่อนที่ระหว่างกลาง แสดงถึงการเดินทางสายกลาง
3. แถวสามเหลี่ยม แสดงถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
4. แถวสลับและมีการเคลื่อนที่ ขึ้นลง สับเปลี่ยนไปมา แสดงถึงความวุ่นวายของจิตใจ
5. แถวสี่แฉก แสดงถึงการเวียนว่ายตายเกิด
6. แถวปากพนัง แสดงถึงการเริ่มรับรู้หลักธรรม

เครื่องแต่งกาย

การแสดงชุดนี้ เลือกใช้เครื่องแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1- 3 กล่าวคือ นุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อแขนกระบอก ห่มสไบทับ ทรงผมปีก ทัดหู

นางฎยประดิษฐ์รำพุทธบูชานเรศวรมังคลาปุระนี้ นับว่ามีกระบวนการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอน กล่าวคือ การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ การประชุมร่วมกันของผู้ดำเนินงาน การสร้างสรรค์ดนตรี การสร้างสรรค์ท่ารำ กระบวนรำและการแปรแถว ให้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมและวัตถุประสงค์การรำเพื่อเป็นพุทธบูชา ในส่วนของผู้ดำเนินงานทั้งดนตรีและนาฏศิลป์นั้นต่างฝ่ายได้พยายามดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกัน มีการปรับแก้กับดนตรีหลายครั้ง จนมีความเห็นพ้องลงตัว จึงได้ทำการถ่ายทอดไปยังนิสิตสาขาวิชานาฏศิลป์ไทยและนิสิตสาขาดุริยางคศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร และได้มีโอกาสนำเสนอผลงานต่อผู้ทรงคุณวุฒิจากกรมศิลปากร คือดร.รจนา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ อาจารย์นงลักษณ์เทพหัสดิน ณ อยุธยา และอาจารย์แพรวดาว พรหมรักษา นาฏศิลป์อาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2555 เพื่อรับข้อปรับปรุงและข้อเสนอแนะก่อนจัดแสดงต่อสาธารณชน แสดงครั้งแรกในโครงการนเรศวรสังคีต ครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2555 จากนั้นได้ออกทำการแสดงเผยแพร่ในงานต่าง ๆ และได้นำออกแสดงในโครงการแสดงทาง

วัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุมชาวพุทธฯ รำลึกพุทธชยันตี 2600 ปีแห่งการตรัสรู้ งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ (ธรรมจักรกัปปวัตตนตันดิน) ปีที่ 56 Param Poojya Dr.Babasaheb Ambedkar Smarak Samiti, Nagpur The 56th Dhamma Chakra pravartan Din วันที่ 20 - 29 ตุลาคม 2556 ณ เมืองนาคปุร์และเมืองออรังคบัต รัฐมหาราษฏระ ประเทศอินเดีย โดยจัดแสดงในพุทธสถานเพื่อเป็นพุทธบูชาต่อพระพุทธรูปที่ชาวไทยได้นำไปประดิษฐานไว้ที่นั่น

จากการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ การเป็นผู้สร้างสรรค์กระบวนการและดนตรี การถ่ายทอดผลงานให้นิสิตในลักษณะใกล้ชิด การจัดการแสดงเพื่อเผยแพร่ในประเทศ ตลอดจนการเป็นผู้บรรเลงดนตรีและผู้แสดงนาฏศิลป์ชุดนี้เพื่อถ่ายทอดในต่างประเทศนั้น นับว่าได้รับได้สารประโยชน์ทั้งจากหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในการแสดงนี้อย่างเต็มเปี่ยม และยังได้ประโยชน์จากการได้ทำงานร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ สุดท้ายนี้คณะผู้ดำเนินงานมีความคาดหวังว่านาฏยประดิษฐ์ รำพุทธบูชาแนวเรศวรมังคลาปุระชุดนี้ คงจะให้ประโยชน์ทั้งแก่ผู้แสดง และผู้ชมได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้อาจารย์ทางนาฏศิลป์สร้างสรรค์นาฏศิลป์ในท้องถิ่นให้มากขึ้น
2. ควรส่งเสริมให้มีการจัดแสดงนาฏยประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว
3. ควรจัดให้มีการรำพุทธบูชาที่พุทธมณฑลจังหวัดพิษณุโลกประจำวันวิสาขบูชา หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
4. ควรบรรจุโครงการนวัตกรรมการแสดงไทยไว้ในแผนของคณะ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร.(2539). คู่มือประกอบการสอนวิชานาฏศิลป์ไทย ระดับนาฏศิลป์ขั้นต้น. หมวดนาฏศิลป์ละคร ภาควิชานาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์.
- นุชนาฏ ดีเจริญ และรุ่งนภา ฉิมพุดม.(2545). รำแม่บทเล็ก รำวงมาตรฐาน การฟ้อนรำพื้นเมือง: รำมั่งคละ. สาขานาฏศิลป์ไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วันทนีย์ ม่วงบุญ. เอกสารประกอบการสอน วรรณคดีการละคร. เอกสารอัดสำเนา. อัจฉรา สโรบล. (มปป). เอกสารประกอบการเรียนการสอนรายวิชา 006216 : History of Costume (ประวัติเครื่องแต่งกาย). สาขาวิชาบ้านและชุมชน ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2555, จาก <http://www.human.cmu.ac.th/home/hc/index-ebook.php>

เว็บไซต์

<https://th.wikipedia.org>

<http://www.manager.co.th>

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
วิทยาเขตวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
คณะศิลปกรรมศาสตร์ ภาควิชาการออกแบบนิเทศศิลป์
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรม

ภาคผนวก ก

ภาพผลงานการแสดงระบำพุทธบูชานเรศวรมังคลาปุระ

แสดงครั้งแรกในโครงการนเรศวรสังคีต ครั้งที่ 21

แสดงในงานเทศกาลอาหาร จังหวัดพิษณุโลก

แสดงในงานประชุมวิชาการ ปอมท.

แสดงในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา ครั้งที่ 13

แสดงในงานร้อยศิลป์ลีลา ศรีท้าวองค์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

แสดงในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวร ก่อนการแสดงละคร
ในโครงการนเรศวรสังคีตครั้งที่ 21

แสดงในพิธีวางศิลาฤกษ์วิหารพระ ณ ศูนย์เรด้าท์ ดอยอินทนนท์

แสดงในพิธีวางศิลาฤกษ์วิหารพระ ณ ศูนย์เรด้าท์ ดอยอินทนนท์

แสดง ณ ประเทศอินเดีย ในโครงการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุม
ชาวพุทธฯ รำลึกพุทธชนันต์ 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ
(ธรรมจักรกัปวัตตตันดิน) ปีที่ 56

แสดง ณ ประเทศอินเดีย ในโครงการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุม
ชาวพุทธฯ รำลึกพุทธชนันต์ 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ
(ธรรมจักรกัปวัตตตันดิน) ปีที่ 56

แสดง ณ ประเทศอินเดีย ในโครงการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุม
ชาวพุทธ รำลึกพุทธชนันต์ 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ
(ธรรมจักรกัปปวัตตณต้นดิน) ปีที่ 56

แสดง ณ ประเทศอินเดีย ในโครงการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุม
ชาวพุทธ รำลึกพุทธชนันต์ 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ
(ธรรมจักรกัปปวัตตณต้นดิน) ปีที่ 56

แสดง ณ ประเทศอินเดีย ในโครงการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุม
ชาวพุทธฯ รำลึกพุทธชนันต์ 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ
(ธรรมจักรกัปวัตตตันต้นดิน) ปีที่ 56

แสดง ณ ประเทศอินเดีย ในโครงการแสดงทางวัฒนธรรมเพื่อเฉลิมฉลองงานชุมนุม
ชาวพุทธฯ รำลึกพุทธชนันต์ 2600 ปีแห่งการตรัสรู้งานฉลองภูมิพุมภวพุทธ
(ธรรมจักรกัปวัตตตันต้นดิน) ปีที่ 56

ภาคผนวก ข

บทความโครงการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย
เนื่องในงานเฉลิมฉลอง ๒๖๐๐ ปีพุทธชยันตี
โดย อิงอร จุลทรัพย์
นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา

โครงการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องในงานเฉลิมฉลอง ๒๖๐๐ ปี พุทธชยันตี
ณ รัฐมหาราษฏร์ ประเทศอินเดีย
ระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๕

๙ วันในประเทศอินเดียเพื่อเข้าร่วมโครงการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องในงานเฉลิมฉลอง ๒๖๐๐ ปีพุทธชยันตี ณ รัฐมหาราษฏร์ ประเทศอินเดีย ของมหาวิทยาลัยนเรศวร เมืองแรกที่คณะทำงานเดินทางถึงคือเมืองมุมไบหรือบอมเบย์ แต่เป็นเพียงเมืองผ่านที่คณะทำงานพักรอเปลี่ยนเครื่องอยู่ในอาคารท่าอากาศยานทั้งขาไปและขากลับ เข้าวันที่สองคณะทำงานเดินทางต่อไปยังเมืองนาคปุร์

เมืองนาคปุร์ (Nagpur) ได้ชื่อว่าเป็นเมืองศูนย์กลางของประเทศอินเดีย มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า "Zero Mile" เป็นเมืองหลักเมืองหนึ่งของรัฐมหาราษฏร์ มีความสำคัญกับชาวพุทธตรงที่เป็นเมืองที่มีประชากรนับถือศาสนาพุทธ ถึง ๙๐ % ในขณะที่มีผู้นับถือศาสนาคริสต์และฮินดูประมาณ ๑๐% สถานที่สำคัญของเมืองนี้คือ สถูป ดร.อัมเบดการ์ หรือเรียกกันอีกชื่อว่า สถูปทิกษาภูมิ (Deeksha Bhoomi Stupa) เป็นสถานที่ที่ ดร.อัมเบดการ์ บุคคลสำคัญคนหนึ่งของอินเดียประกาศตัวเป็นพุทธมามกะ (ข้อมูลจาก <http://learningpune.com>) ชาวพุทธใหม่ในอินเดียเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อ ดร.อัมเบดการ์ เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาพุทธและเชิญชวนให้ชาวอินเดียเข้าร่วมด้วย ในครั้งแรกของการปวารณาตัวเข้าเป็นพุทธศาสนิกในครั้งนี้มีคนถึงห้าแสนคนเข้าร่วมนับถือศาสนาพุทธ ในทุก ๆ ปี ณ เมืองนาคปุร์นี้ จึงมีการจัดงานบุญใหญ่รวบรวม พบปะชาวพุทธในประเทศอินเดียที่เรียกว่า "งานภูมิพุมภวพุทธ" (ธรรมจักรกัปปวัตตนต้นดิน) มีชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพุทธเข้าร่วมงานนับล้านคน ในปีนี้จัดขึ้นเป็นครั้งที่ ๕๖ ในวันที่ ๒๓-๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๕

การเดินทางของคณะมหาวิทยาลัยนเรศวรโดยการนำของ อาจารย์ ดร.ณัฐชยานันจนาวากุล รศ.นุชนาฏ ดีเจริญ อาจารย์รุ่งนภา ฉิมพุม ผศ.คมกริช การินทร์ คณาจารย์ นิสิตของมหาวิทยาลัยรวม ๑๕ คน นับเป็นกิจกรรมเผยแพร่ที่ประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยม ผู้เขียนในฐานะที่มีประสบการณ์ในการเผยแพร่ศิลปปะนาฏศิลป์ดนตรีไทยในต่างแดนมาบ้าง ต้องขอแสดงความชื่นชมการทำงานในครั้งนี้ เพราะไม่เพียงแต่นำการแสดงนาฏศิลป์ดนตรีไทยในชุดการแสดงต่าง ๆ หลากหลายไปแสดงให้ชาวอินเดียได้ชมได้ฟัง แต่การแสดงที่สำคัญชุดหนึ่งซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ด้านนาฏศิลป์ไทยของมหาวิทยาลัยนเรศวร ชื่อ "ระบำพุทธบูชานเรศวรมังคลาปุระ" ประดิษฐ์สร้างทำรำและดนตรีขึ้นในโอกาสที่มหาวิทยาลัยนเรศวรได้จัดสร้างพระพุทธรูปปางลีลา ศิลปกรรมแบบสุโขทัย มีความสูง ๙.๙ เมตรหล่อด้วยโลหะสำริด พระนามว่า "พระพุทธรนเรศวรมังคลาปุระ" และได้ทำพิธีอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พุทธมณฑลจังหวัดพิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์สองพระองค์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน อีกทั้งเพื่อให้มหาชนชาวไทยได้สักการะบูชาและเป็นการระลึกถึงพระมหากษัตริย์ไทยที่เสียสละอุทิศองค์เพื่อชนชาวไทยทั่วหล้า

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยและสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มีความซาบซึ้งในพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดมิได้ และด้วยพลังศรัทธาที่เปี่ยมล้นในพระพุทธศาสนา สัมผัสถึงความร่มเย็นเป็นสุขที่ได้มี “พระพุทธรูปปางมณฑลประ” มาประดิษฐานเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงได้น้อมนำพลังความศรัทธาถ่ายทอดเป็นพุทธบูชาสู่ผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด “พุทธบูชา นเรศวรมณฑลประ” ประกอบการบรรเลงดนตรีในทำนองเพลง สรภัญญะ เพลงไม้สี่ เพลงสาธิตกาถิมดง และเพลงคางคกเข็ดเขี้ยว โดยใช้วงดนตรีพื้นเมืองมณฑลประ อันเป็นดนตรีพื้นเมืองดั้งเดิมประจำท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก ประดิษฐ์ทำรำโดย รองศาสตราจารย์นุชนาฏ ดีเจริญ และอาจารย์รุ่งนภา ฉิมพุดม บรรจุเพลงโดย อาจารย์ณัฐชยา นัจจนาวากุล

การประดิษฐ์ทำรำชุดนี้ เริ่มทำรำจากท่าไหว้พระเป็นท่าเดินออก มือพนมอยู่หว่างอก ท่วงท่าเดินออกคล้ายการเดินจงกรม คือ เนิบช้าอย่างมีสมาธิ ท่าหมอบกราบ ท่าร้อยมาลัย และทำอื่น ๆ จากท่ารำแม่บท ถูกนำมาเชื่อมร้อยไว้ได้อย่างเหมาะสม สวยงาม ด้วยภาษาท่าทางและท่วงทำนองดนตรีที่สร้างมนต์ขลังให้เกิดความสงบนิ่ง ชาวอินเดียนที่ได้มาร่วมชมในวัดต่าง ๆ ต่างชมการแสดงด้วยความสงบนิ่งตามไปด้วย แม้ไม่ได้อธิบายความหมายของท่ารำหรือบรรยายความหมายชุดการแสดง (ด้วยข้อจำกัดของเวลาในแต่ละวัด แต่ละชุมชนที่ได้รับเชิญไปร่วมงาน) แต่ด้วยภาษาท่าทางการรำรำ และภาษาท่วงทำนองดนตรี ชาวพุทธใหม่ในอินเดียนก็สามารถรับสารที่สื่อและเข้าใจความหมายได้เป็นอย่างดี การรำเพื่อเป็น “พุทธบูชา” ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนแถวของผู้แสดง ๖ คน ในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงรูปแถวสีเหลี่ยมเคลื่อนตัวสลับกัน คล้ายกับเครื่องหมายธรรมจักร (ภาพเครื่องหมายธรรมจักร) จากการสังเกต ผู้เขียนพบว่า ผู้ชมชาวอินเดียนยกมือพนมขึ้นไหว้ในระหว่างผู้แสดงรำในทำนองนี้ด้วย

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเดินทางครั้งนี้ คือ สปีริตของนักดนตรีและผู้แสดง เนื่องจากการเดินทางในเมืองนาคปุร์จากที่พัก (แบบประหยัดสูงสุด) ไปยังวัดชาวพุทธ บางวัดมีระยะทางค่อนข้างไกลออกไปในชนบท ถนนหนทางขรุขระ การจราจรผ่านชุมชนบางแห่งค่อนข้างแออัด เร่งรีบ แม้จะเหนื่อยจากการเดินทาง แต่ผู้แสดงทุกคนของมหาวิทยาลัยนเรศวรก็ไม่ได้ย่อท้อหรือแสดงอาการปฏิกิริยาให้เห็นว่าเหนื่อยล้า อ่อนแรง (เพราะอดนอน) ต่างเร่งแต่งหน้า ทำผม นุ่งซิ่นท่มสไบใส่เครื่องประดับอย่างเร่งรีบแต่สวยงาม ตามองค์ประกอบ

ของนาฏศิลป์ไทย เช่น ผู้แสดงสวย เครื่องแต่งกายสวย ดนตรีไพเราะ เป็นต้น ยิ่งเมื่อเสร็จจากการแสดงในแต่ละสถานที่แต่ละวัด ชาวอินเดียทั้งเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ต่างมารุมล้อมขอถ่ายภาพ ขอลายเซ็น พูดคุยซักถาม (ภาษาอังกฤษ) คณะนักแสดงและนักดนตรีทุกคนยิ้มแย้มตอบคำถาม ให้ถ่ายภาพร่วมกันอย่างเป็นกันเอง สนุกสนานไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ทั้งนี้ก็ด้วยเพราะพระภิกษุสงฆ์ไทย (พระนักศึกษไทย) ที่เป็นพระผู้เมตตาประสานการเดินทางกล่าวกับคณะของเราไว้ว่า “คุณโยมจะได้รับการต้อนรับจากชาวพุทธในอินเดีย ราวกับคุณโยมเป็นนางฟ้าทีเดียว พวกเขาดีใจที่ได้พบชาวพุทธด้วยกัน”

ความประทับใจของผู้เขียนต่อการทำงานของคณาจารย์มหาวิทยาลัยนเรศวร นอกเหนือจากสปิริตในการจัดการแสดงเผยแพร่ตลอดระยะเวลาของโครงการฯ แล้ว อีกประการหนึ่งคือ ทุกครั้งที่การแสดงเสร็จสิ้นลง อาจารย์ผู้อาวุโสน้อยกว่าจะไหว้อาจารย์อาวุโสมากกว่าในกลุ่มผู้แสดงด้วยกันทั้งนาฏศิลป์และดนตรีไทย ธรรมเนียมปฏิบัตินั้นนอกจากจะเป็นแบบอย่างสืบทอดกันในหมู่คนดนตรีและนาฏศิลป์ไทยแล้ว เมื่อธรรมเนียมการเคารพด้วย “การไหว้” นี้ ปรากฏสู่สายตาชาวอินเดีย (ด้านหลังเวทีการแสดง) ที่มีวัฒนธรรมการไหว้เช่นเดียวกับเรา ได้ถ่ายทอดมารยาทไทยอันเป็นวัฒนธรรมการยกย่องเคารพครูอาจารย์และผู้อาวุโสกว่า ถ่ายทอดความอ่อนน้อมสัมมาคารวะแบบไทยสู่สายตาผู้ได้เห็น จึงนับได้ว่าการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยของคณะจากมหาวิทยาลัยนเรศวร ไม่ได้เผยแพร่เพียงชุดการแสดงให้ผ่านสายตาไป แต่ยังสามารถนำเอาวิถีวัฒนธรรมไทยติดตัวไปให้ผู้ได้เห็นสัมมาคารวะที่งดงามด้วย

ในส่วนของผู้เขียนที่ได้เดินทางร่วมในโครงการนี้ นอกจากจะได้สังเกตและบันทึกการทำงานเพื่อประเมินชุด “ระบำพุทธบูชานเรศวรมังคลาปุระ” แล้ว ยังมีส่วนได้ช่วยเหลือเบื้องหลังการแสดงเผยแพร่ ได้ร่วมบุญกับชาวพุทธใหม่ในอินเดีย จึงขอมอบบุญกุศลที่ได้ทำมานี้แก่ผู้เกี่ยวข้องที่ทำให้ผู้เขียนได้ร่วมเดินทางเข้าร่วมโครงการแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องในงานเฉลิมฉลอง ๒๖๐๐ ปีพุทธชยันตี มา ณ โอกาสนี้ด้วย

*****

อิงอร จุฬทรัพย์

นักวิชาการชำนาญการพิเศษ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

๔ ธันวาคม ๒๕๕๕